

Núm. 49 ANY XIII

AU!

HIVERN '99

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Preu: 525 pts

DOMI

5/14-91

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

Marquesa de Fuente el Sol, 2
12300 MORELLA
Tl. 964 160 174

DES DEL 1900, L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Nou indicatiu nacional de la nostra comarca

Portal de Sant Mateu, 2. 12300 MORELLA
Tl. 964 160 008 - 964 160 125

AU!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
ANY XIII - Número 49
HIVERN 1999**

Consell de Redacció:

Montxo Monfort, Julià Pastor,
Ernest Querol, Narcisa Rambla,
Jesús Sangüesa, Josep Mª Zapater

**Picatge, Edició, i
Maquetació:**

Julià Pastor

Correcció:

Ernest Querol

Recull de notícies:

Ll. Puig, C. Ripollés, J. Sangüesa

Grafismes:

Montxo Monfort

Portada:

Gravat de Pili Dolz

**Distribució i
Administració:**

J. Sangüesa i J. Pastor

Fotografies

J. Carbó, J. Pastor, Ll. Puig

Impressió:

Jordi Dassoy

Esperem la vostra col·laboració
amb informacions, material
gràfic, sòries orelludes,
opinions o monogràfics.

AU! EDICIONS DELS PORTS

Associació Cultural dels Ports
Placet de l'Escola Pia, 4
Apartat de Correus 18
12300 MORELLA
Tl. Fax 964 161 001
centrelports@mx2.redestb.es
<http://www.elsports.net/aracil>
<http://personal2.redestb.es/centrelports>

Depòsit Legal B-20594-87
ISSN 1136-3797

**Subscripció anual
2000 Pta
Preu Exemplar
525 Pta**

S U M A R I

S

EDITORIAL

De les mentides a les morts 5

MONOGRÀFIC

Fins a sempre i moltes gràcies 7

NOTÍCIES

De la comarca 13

Sant Antoni 14

De Vilafranca 17

De Morella 19

LA BÚSTIA

Novetats 21

CALAIXERA CULTURAL

Meteorologia 22

El cicle agrari 22

Ausiàs March 22

Respublica leserensis 23

Història local 23

ORELLA ESCRIVANA

Romanços 24

OPINIÓ

0,7 % 25

D'UN TEMPS... D'UN POBLE...

L'ofici de cadirer 26

@U!net 26

U

A

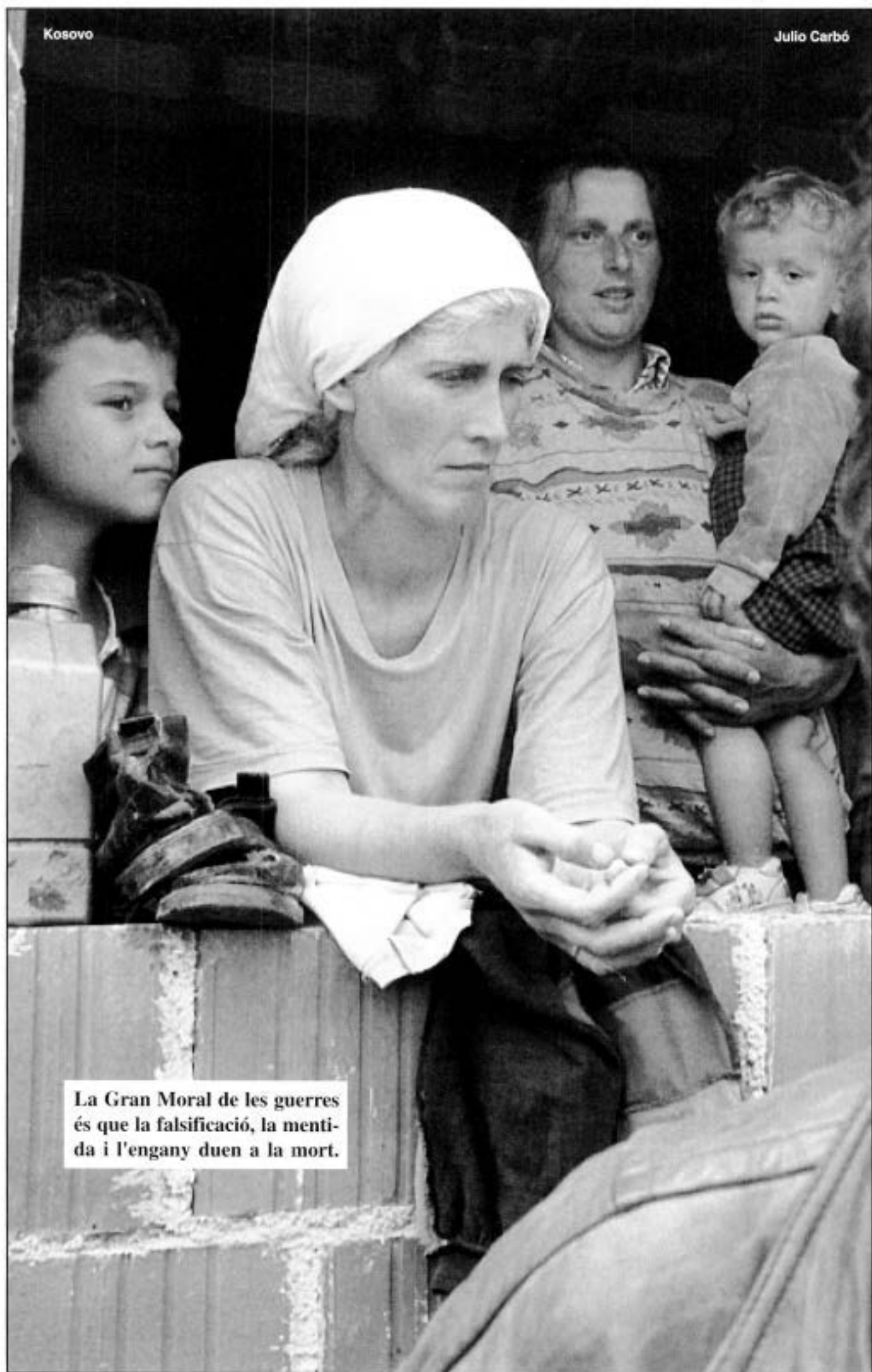
LA MORT I EL SOCIÒLEG 27

BEATUS VIR 29

R

I

La Gran Moral de les guerres és que la falsificació, la mentida i l'engany duen a la mort.

De les mentides a les morts

En la vella i civilitzada Europa hem arribat a una nova situació de barbàrie. Ciceró va dir que la història havia de ser la mestra de la vida, però pareix que les recents lliçons de Croàcia i de Bòsnia no han estat apreses i ha calgut una nova convocatòria, en un nou curs, ara a Kosovo.

Les situacions límit han de ser allisonadores i des d'aquesta tribuna pretenem, justament, treure una mica l'entrellat del que ha passat, més que intentar esbrinar les complexes causes dels comportaments que ens depassen a nosaltres i a la majoria dels opinadors. Ens hem documentat tant com hem pogut i la conclusió a què arribem és que, certament, hi ha una xarxa ben embolicada de causes i efectes barrejada amb interessos convergents i d'altres divergents, entre molts altres factors. De les reaccions que la guerra (ni així se li diu) ha propiciat en volem subratllar dues de ben significatives que podem resumir en una: no s'ha volgut aprofitar l'ocasió per a reflexionar. D'una banda, s'ha impedit el debat polític sobre el tema i el resum més breu ens l'ha donat, com tantes vegades, un humorista, en aquest cas Màximo: «La guerra va bien». D'altra banda, també es boicoteja el debat només aportant-hi els eslògans més suats i maniqueus. Alguns sectors s'han cobert de glòria amb la seua reacció que no passa de la repetició dos prejudicis: els americans són dolents i nosaltres som pacifistes. I, és clar, d'ací no cal moure's. De res no val aportar arguments ni documents visuals de rogatives de gent a qui li han matat els seus, li han cremat la casa i l'han obligada a fugir de la seua terra. Els responsables directes d'aquests fets, com que no són americans, pareix que no hagen de considerar-se.

Hem començat pel final, per les reaccions, que de fet és com la majoria s'ha assabentat del problema. La ignorància general sobre Europa ens fa conèixer-la mínimament quan alguna part resulta problemàtica i en la darrera dècada d'aquest segle els Balcans a fe que han estat notícia. Aquesta Europa que pretenen construir per la teulada de l'economia, i que és incapaç d'organitzar cap política conjunta, l'anirem coneixent, doncs, a base de conflictes. Anem-nos-en, però, a l'altre extrem, al principi, i preguntem-nos quina ha estat la causa de tot aquest desgavell.

L'escriptor albanés Ismail Kadaré ho té molt clar: són les mentides històriques les responsables d'aquesta situació. Hi coincideix l'escriptora croata Dubravka Ugresic en el seu recull d'assaigs titulat «La cultura de les mentides» on se centra en les mentides recents. L'escriptor serbi, i fracassat expresident de Iugoslàvia, Dobrica Cosic ho teoritzava dient: «Mentir és un aspecte cabdal del nostre patriotisme i la confirmació de la nostra intel·ligència innata». Fins i tot Lord Owen, negociador al curs anterior de la guerra de Bòsnia, es va adonar que la mentida formava part de la cultura de la gent i no parava de sorprendre's que podien firmar el que fóra sense cap intenció de complir-ho. Ugresic conclou que el que es vol eliminar amb les armes és la memòria i sobre la runa es pretén construir la nova veritat.

És clar que sense un coneixement del context és agosarat opinar, aquest pot ser el motiu pel qual els mitjans de difusió han fet programes i escrits ben poc il·lustratius perquè és difícil parlar del que no se sap. Cal fer-se una idea fidedigna de la història i ací no tenim espai per a fer-ne un resum, però sembla que hi ha, com a mínim, dues històries: la sèrbia i la dels llibres d'història. Kadaré desemmascara les fal·làcies sèrbies. Només dos botons de mostra: fins el segle VII en què els eslaus arriben als Balcans, aquest és un territori il·liri-albanés. La batalla de Kosovo del 1389 no enfrontava els albanesos i els serbis, sinó que lluitaven en el mateix bàndol contra l'imperi otomà. Però no serveixen de res aquests aclariments perquè els serbis només consideren la història quan els afavoreix. Clarament: no és en el terreny del debat i l'argumentació on se situa el problema. La mentida històrica ja ha fet els seus efectes i ara ja no es discuteix, es parteix d'aquests pressupòsits que ningú pot qüestionar, només pot patir-ne les conseqüències.

I, finalment, ens hem de preguntar per la intervenció dels forans en el conflicte. Sembla indiscutible que no s'ha fet cas a la recent experiència amb altres regions de l'exIugoslàvia que de ben segur haurien fet prendre mesures molt abans d'enguany. Segurament deu anys abans, quan se li va retirar l'autonomia a Kosovo, haguera pogut estar un bon moment.

No podem més que esbossar les postures. Els contraris a la utilització de la força addueixen alguns arguments de pes: la legalitat, l'oportunitat de la intervenció perquè ha pogut agreujar la situació i la mort d'innocents.

Els que sí que hi estan d'acord basen el seu discurs en què era una situació límit i que no s'hi podia esperar més temps.

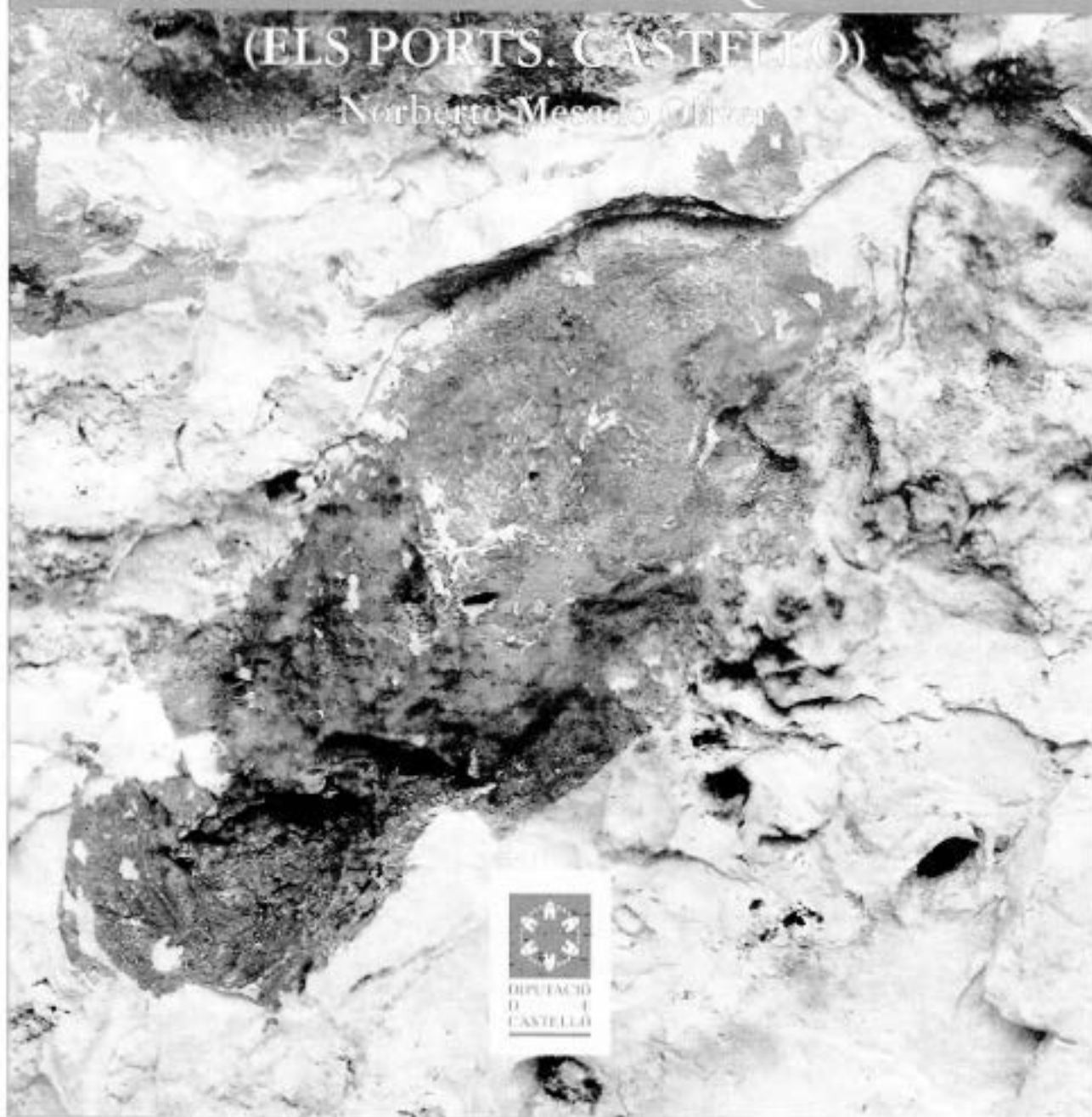
Aquesta guerra ha deixat clares moltes coses: l'obsoleta organització de l'ONU, la incapacitat d'Europa de resoldre els seus problemes sola, la necessitat de justificació de l'OTAN després de la guerra freda i, una de molt important: qui fa una bestiesa sempre juga amb avantatge. I aquest fet no ens ha de portar a personalitzar el conflicte. Milosevic, a qui se li van suïcidar els dos pares, i la seua influent dona, a qui li van matar el pare els comunistes, no són precisament dues persones altruistes, però mirant-los només a ells perdríem la perspectiva de la majoria dels serbis embogits per les mentides històriques, enlluernats per una Gran Sèrbia futura i cecs davant l'extrema crueltat del seu exèrcit. Ja hi tenien, és clar, el terreny abonat per a la il·lusió amb el malson comunista, ara el nacionalisme només ha estat el recanvi per a justificar la banalitat del mal. És a dir, l'únic que podrien veure, el present, és l'únic que no miren engegats per les urelleres d'un passat falsificat i un futur il·lusori, perquè no hi ha lloc per a una Gran Sèrbia, una Gran Albània, una Gran Croàcia.

La Gran Moral que es pot extreure d'aquest com real de terror és que la falsificació, la mentida i l'engany duen a la mort. I si ens pureix que, malgrat la poca distància, ens queda lluny aquesta realitat, permeteu-nos fer un bot a la nostra i destapar un tabú per a evitar que intervinguem, com ara, massa tard: no seran les falsificacions, les mentides i els autoenganyos els que duen a la mort els nombrosos suïcides de la nostra comarca sense que nosaltres hi fem res per a posar-hi remei?

— LAS PINTURAS RUPESTRES
NATURALISTAS DEL «*ABRIGO A*» DEL
CINGLE DE PALANQUES.

(ELS PORTS, CASTELLÓ)

Norberto Mesado Oliver

■ PUBLICACIONS

La Diputació de Castelló a través del Servei de Publicacions difon i promou l'edició de llibres de tema cultural, tècnic d'investigació o divulgació.

Fins a sempre i moltes gràcies...

La vida es tanca amb la mort, i allò que en cada moment pareixen *retalls de vida*, aquest fet dolorós (però ineludible) els fa aparèixer units i articulats en la vida coma fet sencer i acomplert, vida d'una peça. El traspàs de la nostra col·laboradora Domi Pastor (el dia 28 de gener) que des del primer número de la revista Au! va tenir la secció fixa "Tradicions populars", tan ben acollida pels lectors, ens ha mogut a retre-li el nostre homenatge en reconeixement a la seua fidelitat amb nosaltres superant les seues limitacions de salut.

Però no sols això, també volem posar de relleu les seues característiques personals més lloables i hem volgut fer-ho de la manera més desapassionada possible, per la qual cosa hem tractat d'evitar els panegírics i hem considerat que podfem reproduir les paraules que els diferents representants de les entitats amb què Domi va tenir relació van pronunciar el dia de la presentació del llibre *Retalls de vida* (2/11/91), que vam editar Au! Edicions dels Ports, i que ella va escoltar en directe. Li manllevem a Ramon Martí el final del seu discurs tot fent extensiu el que diu del llibre als textos que podeu llegir en aquest monogràfic:

"Aquest llibre és com un espill que reflecteix la teua imatge. Tu ja no t'hi pots veure perquè només esperes veure l'infinit, però tots els ulls que llegeixin aquestes pàgines es trobaran de nou amb tu per tot arreu i per sempre. I tu fins i tot en l'eternitat, veient-ho tot molt millor i sense cap vanitat, somriuràs, sense cap dubte, molt feliç".

En consideració als lectors que no han pogut llegir el llibre *Retalls de vida* els l'oferim gratuïtament al Centre d'Estudis dels Ports.

Carta de l'Escola Pia de Catalunya

Molt estimada Domi:

Després de tantes coses com vas fer per l'Escola Pia, i que jo -com a jove i que no he viscut a Morella- he sentit contar amb moltes lloances, ara m'assabento de la publicació d'un llibre-recull de tantes coses boniques com saps de Morella.

També m'han lloat molt una conferència donada fa cosa d'un parell d'anys per la festa del Corpus.

Bé prou que val la pena que no es perdi la memòria col·lectiva, i aquestes obres fan el servei de guardar-la per a les generacions que vindran.

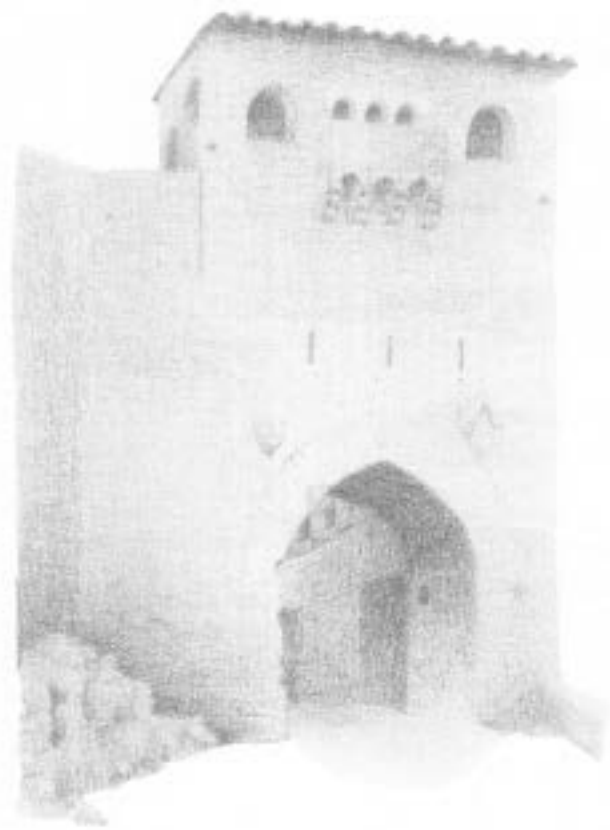
M'alegra molt saber que aquest llibre, que estic segur que has preparat amb la mateixa delicadesa i amor que vas posar en l'educació dels infants del nostre col·legi, s'oferirà aviat a tots els morellans i amics de Morella.

Em dol no poder-hi estar present, per motiu d'estar al Capítol General els mateixos dies, però desitjo i espero que serà un veritable èxit. Amb tot l'afecte:

Andreu Trilla Llobera, Provincial de Catalunya

Domi Pastor

Retalls de Vida

Pepita Milian del Grup de Dones dels Ports

Amiga Domi: L'Associació de Dones dels Ports es congratula que sigues tu la primera dona que rep un homenatge ací al poble, no per ser la dona, la filla, la mare o la germana d'algú, sinó pels teus fets i pels teus propis mèrits. A més a més, per a nosaltres les dones de Morella, dir DOMI vol dir:

- En una família: ser independent, però entregar-te.
- En una professió: independència econòmica, però utilitat social.
- En una societat com la de Morella: ser crítica i, a la vegada, respectuosa i útil.

Dir Domi vol dir:

Una persona que ha estat al costat de tants que l'han necessitada: xiquets, pobres, dones obreres. Vitalitat, esperança i bon humor a pesar d'una precària salut o de situacions adverses. Una vida quotidiana plena de coses menudes útils i boniques, però també plena de renúncies.

Per a tu, DOMI, el nostre reconeixement i les nostres gràcies, perquè el que tu fas ens ajude com a dones a seguir el camí de la dignitat i del reconeixement com a persones, ja no de segona categoria, ja no en funció de, no dependents de, no objectes d'una història, sinó subjectes d'eixa mateixa història. Una història col·lectiva que sols tu pots narrar tan plena de particularitats i de minúcies quotidianes. Una delicada descripció de coses xicotetes, plena d'afectivitat, d'emotivitat, però coses importants vistes pels ulls d'una dona. En això, nosaltres ens atrevirem a comparat-te amb una altra escriptora valenciana: Sor Isabel de Villena.

I amb el teu homenatge, DOMI, volem incloure també tantes altres dones anònimes que, amb el seu esforç, la seua dedicació i la seua vitalitat han contribuït i contribueixen a fer la vida i la societat més justes, més igualitàries i més humanes.

Des de Los Angeles

- ¿Padre Ram-mak? -se oyó por el interfono.

- Sí.

- *Le hablan de larga distancia - precisó la Secretaria; -yo creo que es de España.*

- ¡Ah caramba!

Tomé el teléfono

- Sí...

- Eh... com estem?

- Però... qui parle?

- Xc, no t'assustes, home, que sóc Julian...

- I ara, tu? Quin milacre!

- Cap milacre. Es tracte de...

I mentre ell m'anava dient jo m'anava omplint de goig.

Un llibre amb els articles de Domi! Quina gran Idea! hauria volgut tenir moltes mans per aplaudir degudament.

Ella havia sembrat per molts anys graps d'idees i sentiments, vivències i records, il·lusions i crítiques... i ara floria tot en el fantàstic pomell de flors que és aquest llibre.

El pensament em volà al feliç últim quinquenni dels anys 60 quan l'Obediència em posà de rector de l'Escola Pia de Morella i com a director espiritual de l'Agrupació d'Obreres editava una revista o butlletí mensual multi-copiat. La Domi m'ajudava a omplir-lo amb constant col·laboració com una nota més de la seua excel·lent disponibilitat, servei i capacitat.

La qualifico així ben aposta. Tothom que la coneix sap que ella no té títols. Per això me la van fer fora de Professora i jo li vaig encarregar la biblioteca del Col·legi (que per cert la tenia tan a punt i ben ordenada que a tots els visitants causava admiració). Però la Domi ho ha après tot de la vida i, quan escriu, li dicta sempre el gran Mestre del seu cor.

Per això el seu estil és el de la senzillesa; la seua gràcia és l'espontaneïtat; el seu mèrit la raó. Llegir un escrit de Domi és com sentir-la parlar. I sentir parlar a la Domi és captar les vibracions d'una ànima extraordinària com poques se'n troben en eixe món.

Jo sé molt bé que no exagero ni cremo incens endebades. Volguda Domi, enhorabona. Una petjada més del teu sempre malaltís cos ens queda en el camí de la vida.

Aquest llibre és com un espill que reflecteix la teua imatge. Tu ja no t'hi pots veure perquè només esperes veure l'infinit, però tots els ulls que llegeixin aquestes pàgines es trobaran de nou amb tu per tot arreu i per sempre. I tu fins i tot en l'eternitat, veient-ho tot molt millor i sense cap vanitat, somriuràs, sense cap dubte, molt feliç.

T'estima com sempre t'ha estimat i t'admira com sempre t'ha admirat.

Ramon Martí Timoneda

La gent de l'Agrupació de Joventut Obrera

Volem fer un record agraït de l'època de l'Agrupació.

Recordem un munt d'activitats, d'actituds i situacions que van servir per obrir-nos els ulls a les coses i a la vida. Coses que van ser innovadores i pioneres com les xerrades de sexualitat. Altres, que necessitaven una gran dosi de claredat i discerniment, com la formació religiosa, i els moments d'educació i de consell dels quals formen part tots els articlets del llibre, que ja havien eixit a la fulleta AJO.

També volem recordar la valentia davant de situacions injustes, que ens va fer resistir en moments de dificultat. La paciència i la bona disposició en escoltar la gent i mirar d'acollir sempre les persones per resoldre les qüestions i problemes que se suscitaven.

També ens vénen a la memòria les sessions de cine-fòrum, instructives i de distracció al mateix temps, els moments festius de les excursions, de les cantades de *Villancicos* en temps de Nadal.

Per totes eixes coses i perquè va ser una època que ens va ajudar molt a vertebrar-nos com a persones. Moltes gràcies, Domi!

Ernest Querol de l'Associació Cultural

Bona vesprada (o quasi bona nit) a tots!

En primer lloc, us volem agrair la vostra assistència, i també la de persones que m'acompanyen ací dalt i que passo a presentar-los, encara que ja ens coneixeu a quasi tots:

- Josep Palàcios Bover, vicepresident de la Diputació

- Ximo Puig, director del gabinet de Presidència

- L'autora del llibre, Domi Pastor

- Pepita Milian, del Grup de Dones dels Ports

- I jo, que us parlo en representació de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, que segurament molts ja coneixeu per alguna de les activitats que realitzem.

La presentació del llibre de Domi Pastor *Retalls de vida* s'inscriu dins de les publicacions de l'Associació, que va nàixer fa més de 9 anys. Com voreu, quan el tindreu a les mans, és el segon llibre que editem, va iniciar esta col·lecció «Llibres» la Guia Bibliogràfica de la comarca dels Ports, que és el fruit del treball d'un col·lectiu de més de dèssset persones organitzades dins de l'Associació amb el nom de «Grup d'estudis dels Ports», on se citen tots els llibres i articles que parlen de la comarca. Però molt possiblement el que més coneguem és la revista AU!, que a la primavera farà 5 anys i 20 números. I és precisament on Domi ha publicat gran part dels seus articles, que hem reunit en el llibre que ara presentem.

Però vull fer-vos saber, abans de passar a parlar directament del llibre de Domi, que dins de les nostres publicacions que anomenem AU! Edicions dels Ports, podeu trobar altres col·leccions:

- En primer lloc, Quaderns, que és on publiquem els guanyadors del Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril que enguany és la setena vegada que convoquem i que, per tercera vegada consecutiva, és l'Ajuntament de Morella qui se n'ha fet càrrec de les despeses de publicació. Hi participen tots els estudiants d'EGB, de la comarca i molts de BUP, COU i FP

- Una altra col·lecció és DOSSIERS, que trau a la llum materials sobre un tema concret, el primer que ha eixit és sobre la independència, que molt prompte us arribarà als subscriptors o la trobareu a les impremtes.

- TRAC, que és la col·lecció que arreplegue materials gràfics, del primer, que té un tiratge de 5.000 exemplars us n'arribarà una a cada casa perquè l'Ajuntament de Morella i tots els altres de la comarca han col·laborat en l'edició.

També ha estat l'Ajuntament de Morella qui ha subvencionat l'edició del llibre *Retalls de Vida*.

Però, fet aquest preàmbul d'autopresentació, començaré a explicar des del principi com ha anat la publicació.

La gent ens ha comentat sempre que començava a llegir la revista Au! pel final, que és on Domi té, des del primer número, la seua secció fixa. A mi, personalment, sempre m'havien agradat molt els seus articles, i celebrava que la gent compartire el meu gust. Això va fer que començarem a parlar de la necessitat de reunir tots els escrits de la nostar exitosa autora. Va ser Pilar Dolz qui va proposar mostrar a Domi el nostre agraïment pel seu esforç el que ens va decidir definitivament a iniciar els tràmits per a la publicació que han durat més d'un any, especialment per la impremta. I també per les gestions amb l'Ajuntament.

Hem de fer constar el nostre reconeixement a Julià Pastor Aguilar perquè ha estat qui més s'ha encarregat de tot el procés: ajuntar el material, corregir-lo, cridar més de mil vegades a la impremta, enfadar-se amb l'impremer, compaginar el llibre, preparar-ne la presentació, etc. I també a Arantxa Pastor Fornals pels seus dibuixos de la portada. Lamentem que el Sr. Julià Pastor no pugue assistir a l'acte i li desitgem que es recupere prompte.

I passo ja a parlar-vos directament del contingut del llibre: hem agrupat en blocs la producció de Domi. En primer lloc, apareixen els discursos per a les festes sexennals, seguit de les monografies i els articles publicats en diferents revistes: AJO, Fulleta i revista Vallivana i, finalment, les aparagudes a la nostra revista AU!

Vull resumir-vos molt breument les característiques del llibre de Domi: quasi tots els escrits són de temàtica morellana i repleguen tradicions que s'estan perdent o ja s'han perdut i que l'autora, amb una memòria prodigiosa i també amb un excel·lent arxiu, pot encara descriure o contrastar amb el que es fa actualment. I ho sap fer amb ironia, amb una gran riquesa expressiva i amb molta gràcia. A més, són la nostra única tradició escrita recent i són l'enllaç entre aquells que van nàixer cap a principis de segle i les generacions joves, que la generació intermitja no ha fet.

No voldria acabar sense dir que quan penso en Domi la situo dins del grup dels pocs mestres bons que he tingut. I si en l'actualitat analitzo la seua trajectòria des d'un punt de vista humà, he de subratllar la seua coherència com a dona, com a fadrina, com a creient i com a treballadora per la nostra cultura. Al llibre podreu comprovar-ho. I també una altra característica, la modèstia, que es reflecteix en el títol *Retalls de Vida*, perquè de retalls... res, hi trobareu vida d'una peça.

I ara, Domi, per agrair-te tot això ens hem reunit la gent que està ací davant i els representants dels estaments amb els quals has tingut o tens contacte i als quals ara cedisc la paraula.

Ximo Puig, director del Gabinet de Presidència de la Generalitat

Sra. Domi Pastor, Amic Vicepresident de la Diputació (*nebot segon de Domi), amics d'AU!, morellans, morellanes.

Poques vegades es pot estar tan a gust representant una institució, com avui a mi em pretoca. I això és així per molt motius. El primer, sense cap dubte, és la persona que ha fet possible aquest llibre i que ha dedicat gran part de la seua vida a ensenyar i més que això, a estimar els altres.

Però també és un moment grat pel fet de l'edició d'un llibre que recull part de la memòria històrica d'aquest poble, la qual mai no s'ha de perdre.

I en aquest sentit també produeix satisfacció veure com l'esforç quotidià dels amics d'AU!, de la Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, van fent possible el renaixement cultural de Morella.

Crec que moments com aquestos són apropiats per a, des del renaixement a un treball fet, des de la consideració a l'exemple personal d'una dona morellana, reafirmar-nos en la idea que la cultura pot ser i, amb l'esforç de tots, ha de ser el motor del desenvolupament del nostre poble.

Amb orgull podem parlar d'edicions continuades de llibres i revistes que pobles molt més grans que el nostre estan lluny d'aconseguir, però aqueix orgull legítim ens ha de servir per a ser cada dia més conseqüents en l'estima del nostre poble i com a palanca de futur.

No volem orgulls estèrils ni xovinistes. Volem que eixa Morella de la Cultura, la convivència i la tolerància siga una realitat.

Ara tots anem a tindre l'oportunitat que ens ofereix la celebració del L. Sexenni. I quin dia millor que avui per llançar, des de l'Ajuntament de Morella, eixa proposta de celebració amb tota la dignitat necessària que la data assenyalada, com a moment d'inflexió, per aturar definitivament la decadència.

Molt, millor quejo, poden parlar del llibre. Per la meua part, com a lector apassionat, només dir-vos que en estes pàgines estan reflectits moments senzills i intensos de la memòria històrica de gran part d'aquest segle a Morella.

No és la memòria de batalles ni de grans noms, és, senzillament, la quotidianitat, la Morella en la qual ens reconeixem i estimem.

Estic convençut que, tret de les necessàries discrepàncies, a cap morellà li pareixerà temps perdut la seua lectura.

I, finalment, vull referir-me breument a allò que hi ha darrere el llibre. Perquè, com tots vostès saben, aquest no és un llibre anònim. Està escrit per una persona que per a tants i tants morellans ens porta al record les primeres coses. Els amics, les lletres, la vida. El retall primer, el que -d'alguna manera- ens ha conformat com som.

La Sra. Domi Pastor, la Senyoreta Domi, Domi, va ajudar-nos a incorporar-nos a aquest món, a conèixer-lo, a estimar el nostre poble.

I per això, per a mi, com Alcalde en funcions de l'Ajuntament de Morella, es una gran satisfacció, en nom del poble de Morella, donar-li les gràcies per la seua dedicació, pel seu treball, per la seua il·lusió...

I com a xiquet que un dia va recoèixer síl·labes, números, cançons i poemes, gràcies per la seua paciència; només vull dir-li que al nostre cor i a la nostra memòria el seu record quedarà com a estímul per aprendre cada dia de tots alguna cosa. Moltes gràcies.

Corrien els anys seixanta, teníem sis o set anys

Corrien els anys seixanta, teníem sis o set anys i ens havíem passat l'any anterior somiant deixar la bata blanca de les monges i vestir las bata a ratlles del col·legi, la bata dels grans!

Sense haver deixat de ser mocosos (més d'una vegada l'haurà tocat eixugar-nos el nas), ja començàvem a estar cansats de les al·lusions iròniques dels nostres germans a la "classe dels mocosos" o la "classe dels cagons".

Aquestes comparacions genuïnes de l'estil poca-solta morellà no fomentaven en els xiquets d'aquella època les ganes d'allargar el parvulari. Volíem deixar d'anar a *costura* i entrar en aquella casa misteriosa on vivien els escolapis.

Del primer dia sols recordo tres coses: les cares tristes d'alguns companys en separar-se de les seues mares, el claustre i l'estàtua de Sant Josep que, per cert, em van parèixer enormes i a tu, Domi, vestida com nosaltres amb la bata a ratlles, posant ordre i donant seguretat a aquella colla d'angelets mig espantats. En poc temps, la temor del primer dia es va transformar en ganes d'aprendre i en admiració per la nostra Senyoreta.

Vas triar un ofici difícil: ensenyar-nos les regles de la vida, vas triar l'edat més delicada, les primeres etapes de l'educació, que els psicòlegs consideren les més importants: l'edat de llegir, d'escriure, de comptar, de construir-se una identitat. Si la primera base és bona, després només cal perfeccionar-la. Però, a més, vas exercir la tua vocació de mestra amb art i dedicació.

Deixa'm avui dir en veu alta per què estic orgullós de ser el teu deixeble: En primer lloc, i no sabria explicar ni el com ni el per què ens vas donar el gust de l'estudi. Anàvem a la classe de la Senyoreta felïços.

En segon lloc, sabies escoltar i, per als menuts, escoltar és quasi contestar. Davant teu, Domi, ens sentíem persones importants.

En tercer lloc, sabies contar històries: l'estampa dels dissabtes, els contes, les tradicions morellanes. Amb les teues narracions fomentaves el gust per la lectura i, sobretot, ens ensenyaves a lligar records. I ara sabem que un home que no sap lligar records és un home perdut.

Finalment ens donaves el model d'una persona recta. Amb el teu sentit de la justícia, ens ensenyaves a ser francs i evitar arbitrietats. Voldria, en aquest sentit, destacar el teu esforç discret per integrar els alumnes que tenien dificultats i penso particularment en les hores que vas passar al costat de Josserec.

En nom dels menuts d'aquella colla, que avui són hòmens grans i fets, voldria dir-te simplement gràcies. Avui, als nostres ulls de persones majors el calustre i l'estàtua de Sant Josep s'han fet menuts, però la teua inatge, Domi, no; el record i el temps la fan cada dia més gran. Gràcies, Domi i per molts anys.

Joaquim Dolz, Mestre

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 964 160 336
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

NOTÍCIAS COMARCA NOTÍCIAS

De la Comarca...

Descomptes

El preu dels autobusos que uneixen Morella amb la Plana, el Maestrat i el Baix Aragó és notícia per diferents motius.

Per una banda, ha desaparegut el descompte del 30% als estudiants de la universitat que visquen més al nord de la Salzedella. Com que vivim molt lluny de la universitat, no tenim dret a transport. L'argument de les institucions públiques és ben curiós. Com seguïsquen per este camí, reobrirem l'Estudi o ens buscarem la vida (com sempre) en altres universitats.

I mentre les institucions eliminen descomptes, l'empresa ha implantat una targeta-moneder que permet als seus usuaris un descompte del 5% en el preu del bitllet de qualsevol trajecte de la companyia

Encara que el sistema no obliga a cap mínim o freqüència de viatges, està pensat per als viatgers habituals, ja siguin viatgers diaris de la rodalia de Vinaròs o Castelló, o viatgers setmanals des de la nostra comarca a les universitats o hospitals de la vora del mar. La targeta té un cost de cent drets i es pot anar recarregant al propi cotxe-correu.

Neu

Els primer dia de l'any 1999 va arribar amb neu a la comarca. Va nevar a punts com Castellfort, Ares, Vilafranca o Torremiró. Les comunicacions es van veure afectades, sobretot al Port de Sant Pere de Castellfort, el Coll d'Ares i

Torremiró. També va haver dificultats a poblacions de la Tinença com Castell de Cabres o Fredes, i a Herbers. Respecte a l'actuació de les màquines llevaneus el grup socialista de l'Ajuntament de Vilafranca va criticar l'actuació de la Conselleria d'Agricultura que no va pagar les pales que van obrir els camins dels masos del terme. A més, també va denunciar que la Generalitat no ajuda els ajuntaments dels Ports a pagar les despeses de les màquines llevaneus.

Comissió del 0'7 %

La Comissió Comarcal del 0'7% va realitzar a Vilafranca una jornada reivindicativa per no oblidar Centramèrica, després de passat un temps des que la zona es va ser devastada per l'huracà Mitch. En el saló d'actes del Casal Social, Carles Sangüesa, membre de la

comissió Comarcal va explicar les experiències que va viure al Salvador, uns dies abans que la zona fóra assolada per l'huracà. Sangüesa va llençar fortes crítiques contra el govern per no condonar el deute extern i, en canvi, perdonar un bilió de pessetes a les empreses elèctriques de l'Estat.

Ocupació hostalera

La proximitat de la nit de Cap d'Any amb el cap de setmana va propiciar una bona ocupació als hotels, albergs i cases rurals dels Ports. Segons l'oficina de turisme de Morella els índex van arribar al 100%. La majoria de la gent tenia la reserva feta amb motiu de la nit de Cap d'Any. La nevada que va caure va suposar un atractiu afegit, tenint en compte a més que les comunicacions no es van veure massa afectades.

Els Reixos

Com cada any els Reixos d'Orient van arribar a la comarca. A Vilafranca van arribar per l'ermite de Santa Bàrbara, on els estava esperant el grup d'animació la Xalera, amb variats personatges que van agradar molt als més menuts. Els Reixos van anar fins el balcó de l'ajuntament i l'església per repartir els regals. En el recorregut els xiquets anaven provistos de torxes per il·luminar el pas dels màgics. A Morella, van fer l'entrada pel Portal de Sant Miquel, no els estaven esperant tots els xiquets. Al punt de l'arribada es van disparar uns focs d'artifici. Després van iniciar el seu recorregut pels carrers del poble. Pel recorregut els patges pugen als balcons per repartir els regals als xiquets. Enguany, la cavalcada de Morella va ser retransmesa per Canal 9, i comentada per Julià Pastor, membre del consell de redacció.

Sant Antoni

No cal dir per als assidus lectors que a gener i febrer tots els pobles dels Ports celebren, d'una forma o d'una altra, Sant Antoni. Amb més esplendor o menys és la festa més característica de la comarca. A **Vilafranca** els majorals pasten 10.000 pastissos per a la festa. Els dos primers caps de setmana de gener s'ix al bosc. El primer, per anar a buscar els troncs que després seran subhastats; un dia a la Partida de Baix i l'altre a la Partida de Dalt. El segon cap de setmana es dedica a anar a buscar les barres de pi, que conformaran l'estructura de la barraca, a **Palomita**. El tercer cap de setmana és la festa. El dissabte al matí es va a per la malea, que en arribar al poble es detinguda pel forestal en l'Alto de la Malea. Per la vesprada hi ha ronda i es munta la barraca. A la nit es fa la representació de la vida del Sant i es crema la barraca. Al dia següent se celebra la Ronda i, a la vesprada, l'**Almoinada**. El quart cap de setmana de gener es dedica a la subhasta dels troncs.

Al Forcall, els de la Santantonada van a buscar el *maio* el dia després de Nadal. En eixos dies també es preparen les coquetes de mitja lliura i les de l'esclafit. Tot s'amaneix fins que arriba el dia de la festa. Al matí, es va a per la brosta que cobrirà la barraca i a la vesprada s'alça l'estructura de la foguera amb el *maio* central. A la nit arriba la Santantonada, amb tots els seus personatges.

FESTA DE SANT ANTONI ABAD
MORELLA, 6, 22, 23 i 24 de GENER 1999

Sant Antoni, Sant Pau, la Filoseta, les botargues i els cremallers. La festa continua tot el cap de setmana, amb menjars i sopars al voltant de les tronques, la benedició dels animals i el ball rodat.

A **Cintorres** la festa ha pres força en els darrers anys. Tota la gent que ho desitge ix a replegar la brosta i les barres per a fer la foguera gran i la infantil. Cintorres és l'únic poble dels Ports que representa la vida de Sant Antoni en valencià. Després de la vida, es crema la foguera i es fa la processó de les cavalleries que, en els darrers anys, aplega un gran nombre de cavalls, procedents de tota la comarca. La gent desfila per davant de l'Ajuntament en busca de la coqueta de mitja lliura i una copa d'aiguardent.

La festa de Sant Antoni a **Morella**, gràcies a l'esforç dels majorals va tenir tot el llustre que cal, i tots els guarniments festius: la vida del Sant, les Albades, la missa i la processó, el repartiment del panoli, el Retaule, el *Contrabando* i l'Es-

tudiantina. Enguany es va recuperar la defilada de grups al Retaule, amb les parelles ben guarnides. Van ser un lluïment més de la festa i un motiu d'expectació popular

A **la Mata** la celebració de Sant Antoni se centra en la gastronomia. La gent va a buscar les tronques, que s'encenen a la Plaça i s'estan enceses durant tot el cap de setmana. Al voltant de les tronques es fan torrades i menjars populars. També se sol matar un porc i una vedella. Fa molts anys que a la Mata no es representa la vida del sant.

Villores també celebra una peculiar Santantonada, protagonitzada per les botargues, la Filoseta, Sant Antoni i Sant Pau, acompanyats del *gaitero*.

La Todolella, amb tots els elements festius, fogueres, desfilades, músiques i dansades tanca el bloc de celebracions de Sant Antoni a les nostres contrades.

Vilafranca

Vivendes rurals

El Forcall va acollir la presentació d'un nou sistema de qualitat per a les vivendes rurals que està desenvolupant l'AVT (Agència Valenciana de Turisme). Segons va explicar el gerent, Roc Gregori, "es tracta de reflexionar sobre la introducció als nostres establiments turístics d'una cultura de qualitat, posant de relleu les ferramentes i mètodes disponibles per a fer-ho".

Fred

El dia 14 de febrer el fred va ser el protagonista. A Castell de Cabres les temperatures van baixar fins als 12 graus sota zero. A Vilafranca, es va arribar a 9 sota zero, com el dia 1 de febrer. La setmana anterior al 14 molts pobles dels Ports van tindre temperatures negatives.

Energia eòlica

Ja fa temps que algunes empreses de generadors d'energia eòlica han col·locat anemòmetres a les muntanyes de la comarca per veure si és viable l'aprofitament de la força del vent per produir electricitat. Fins ara les empreses demanaven als Ajuntaments autorització per a instal·lar els mesuradors, però ara algunes ja estan demanant la cessió de terrenys per posar-hi torres de generació. Per la zona de la Llequera i dins del terme d'Ares alguns propietaris privats ja han signat la cessió dels terrenys. Aquestes empreses també demanen la cessió de terrenys a alguns ajuntaments, però fins ara cap ajuntament l'ha signada. Un dels projectes més cridaners és el d'una empresa eòlica que ha proposat instal·lar torres de generació a la Mola d'Ares. A canvi d'instal·lar les torres, les empreses eòliques ofereixen des de 125.000 fins 300.000 pessetes per torre i any o un percentatge dels beneficis obtinguts amb l'energia produïda. Alguns alcaldes, com el d'Ares, creuen que a través de la Mancomunitat dels Ports s'ha de fer una normativa per a tota la comarca, perquè pot resultar perillós que cada Ajuntament face la seua. A Vilafranca no han seguit els consells de Troncho i ja han fet unes bases per treure a concurs la ubicació de les torres eòliques.

Refugis transhumants

La Conselleria de Medi Ambient té previst posar en marxa una experiència pilot i construir dos refugis a la comarca dels Ports per als ramaders transhu-

mans que recorren el camí que va des de la Serra de Gúdar (Teruel) fins el Baix Maestrat i el Montsià. Aquesta iniciativa respon a una demanda del *Ligallo General de Pastores*, que agrupa 50 ramaders d'oví. Aquesta agrupació va demanar els refugis perquè els pastors puguen passar les nits del recorregut en un lloc adequat. Els refugis tindrien, a més, uns corrals per poder tancar un miler d'ovelles.

Llistes autonòmiques

En plena lluita de les famílies socialistes per ocupar un lloc d'eixida a la llista de les eleccions autonòmiques l'Agrupació Socialista de Cinctorres va proposar que la candidatura per Castelló estigués integrada per 22 alcaldes socialistes de la província. Amb aquesta iniciativa, segons l'alcalde de Cinctorres, José M. Gisbert es tractava de "trencar la dinàmica existent en la formació de llistes i fer que la gent de base, que coneix la realitat dels pobles, pugue influir en les decisions".

Les dones i l'art

Les sales gòtiques de l'ajuntament de Morella van acollir una exposició en la que van participar 24 dones artistes de cinc pobles de la comarca: Olocau, Sorita, el Forcall, Vilafranca, la Mata i Morella. La mostra es va organitzar amb motiu del Dia Internacional de la Dona Treballadora. En la seva organització van col·laborar el grup de dones dels Ports, la regiduria de Cultura de Morella i l'oficina Infodona de Morella. A la mostra hi havia representades diferents

facetes artístiques de fotografia, pintura, escultura, restauració, ceràmica o artesania tèxtil.

El voltor

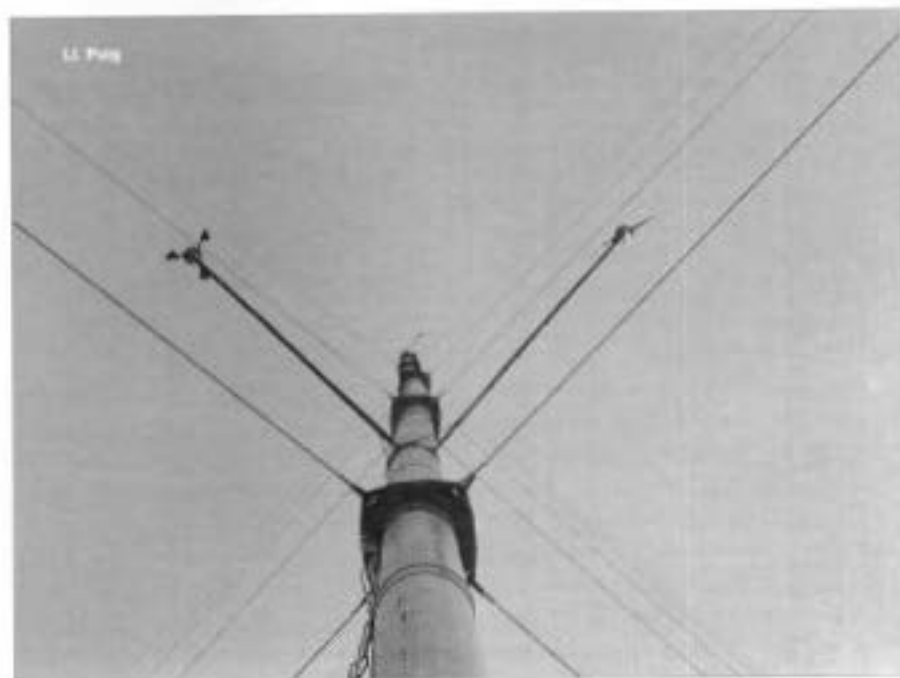
El Grup Ecologista de Vilafranca s'ha fet càrrec de l'edició de la revista *El Voltor*, una publicació d'educació ambiental que arribarà a tots els alumnes de les escoles dels Ports. Aquesta iniciativa s'enmarca dins d'un programa d'educació ambiental que està desenvolupant l'entitat conservacionista.

Olocau

A causa de la situació de sequera generalitzada el tinent d'alcalde d'Olocau, Ricardo Julián, va dir el passat mes de març que perillava l'abastiment d'aigua a les explotacions ramaderes de pollastres i porcs. Julián també va alertar que els problemes no sols afectaven Olocau, sino també la Mata i la Todolella.

La Mata

Eugení Monserrat, veí de la Mata d'uns 70 anys d'edat, porta desaparegut des del dia 2 de febrer a la nit. Eugenio Monserrat viu a soles i tots els dies era visitat per un veí del poble que li prestava assistència. Aquest veí va anar a casa d'Eugení i va trobar la porta oberta i el foc encès. Després de mirar per tota la casa es va adonar que no estava allí. Va visitar els llocs on pensava que podia estar Eugenio. Al dia següent, va anar al mas del qual Eugenio és propietari. Com que tampoc estava allí, va avisar la Guàrdia Civil de Morella.

Vallibona

L'associació Amics de Vallibona vol restaurar *el Cimbolet*, una petita campana que es troba al campanar de la població, que té un so molt particular. L'Associació ha engegat una campanya per tal de recaptar fons per restaurar-la. Els vallibonenes estan acostumats a escoltar el so de *la Grossa*, com és coneguda la campana de majors dimensions. La restauració també contemplaria una instal·lació elèctrica per poder tocar la campana des de baix. Cal recordar que gràcies a la col·laboració popular s'han restaurat uns quants béns patrimonials del poble.

La Poble de Benifassà

□ Els veïns van decidir a primers d'any no entrar a l'església del poble, per l'estat ruïnós en què es troba. Aquest fet va aconsellar traslladar les misses i celebracions al local de la cooperativa. La decisió va ser presa per tots els fidels i el capellà del poble. L'alcalde de la Poble, José Ramon Royo va criticar la direcció general de Patrimoni per la passivitat amb què ha actuat. Segons explicava l'alcalde el sostre ja ha sofert dos desprendiments, un a la part del cor i un altre sobre els banes. A més, a la teulada de la cúpula hi ha teules soltes i s'ha vist afectat per l'humitat. L'Ajuntament ha comunicat l'estat de l'església a la Direcció General de Patrimoni juntament amb un informe suggerint una inversió mínima de 15 milions per a reparar els desperfectes. Fins al moment l'església ha estat visitada per dos tècnics de la Universitat Politècnica de València, que deien venir de part de Patrimoni. Des de la Direcció General volen que

sigui la Unió Europea qui restaure l'església i així no es compromet a dur endavant cap actuació de rehabilitació. En eixe sentit, Royo també va criticar el desinterés de Patrimoni per fer-se càrrec de les restauracions de les esglésies de Fredes, El Boixar i Coratxà.

□ Els peixos de l'embassament d'Ulldes morien per falta d'oxigen a causa del poc cabal que quedava per causa de la sequera. Així, de forma temporal el Ministeri de Medi Ambient va bombar aigua del riu Sènia i va fer obres per reparar fisures al pantà.

□ L'Alcalde va denunciar, en una entrevista publicada a **Levante de Castellón**, que el PP afavoreix la pedania del Bellestar, perquè el seu alcalde, César Fibla, és afí a la formació conservadora. Segons Royo, al Bellestar, tots els anys es destinen diners dels Plans Provincials, mentre que la Poble, el Boixar, Coratxà i Fredes han de repartir-se els diners, cada any per a un poble. Tam-

bé es va queixar perquè la Diputació va traslladar els bombers voluntaris de la Poble al Bellestar.

Cincorres

Ramón Oregí, un veí de Cincorres, va descobrir restes d'un dinosaure, que podria ser un iguanadòntic o un sauròpod. La troballa va tenir un gran ressò, que després va quedar una mica mitigat. L'Ajuntament de Cincorres va demanar a la Conselleria de Cultura l'autorització per tal de dur endavant excavacions que clarifiquen la importància del jaciment. A més, segons explicava l'alcalde, José Manuel Gisbert, amb aquesta troballa es vol potenciar la creació d'un museu al Palau dels Sant Joans, que ha de ser restaurat per la Diputació de Castelló.

Castellfort

Ramaders de Castellfort van acusar d'electoralista el president comarcal d'Unió Valenciana, Rafael Fortanet que segons ells va anunciar que disposarien d'una cuba per abastir les granges i ara resulta que eixa cuba no arribarà fins juny o juliol, cosa que va ser confirmada pel Conseller d'Agricultura, Salvador Ortells, en una visita que va fer a Morella.

Castell de Cabres

L'alcalde, José Ramon Segura va tornar a exigir a la Diputació que es definire sobre si repararà o no la carretera que comunica el poble amb la nacional 232, al Port de Torremiró. Segura va explicar que les nevades de l'hivern van perjudicar l'estat de la carretera que té molts forats i va afirmar que la Diputació hauria de desplaçar un tècnic per comprovar l'estat de la carretera.

El Forcall

□ El conseller de Sanitat, Joaquim Farnós va inaugurar el Centre de Salut del Forcall, dos mesos després d'haver entrat en funcionament. El centre estava ja pressupostat en 1995 i han calgut més de tres anys perquè s'acabés. Segons el Conseller això s'explica perquè "no hi havia empreses que optaren a l'adjudicació de les obres". D'altra banda Farnós va criticar durament l'alcalde de Vilafranca pel tema de la tuberculosi i li va suggerir que "si té vocació sanitària podria fer un cursset a la Universitat de Harvard".

□ L'Ajuntament va aprovar un pressupost de 62.5 milions de pessetes, superior als anys anteriors. Aquest augment es deu a que el consistori forcallà ha re-

but una subvenció de 40 milions de pessetes destinats al manteniment de la residència de la Tercera Edat.

Herbers

La Diputació General d'Aragó vol fer un embassament al riu Tastavins entre Pena-Roja i Herbers. El projecte ja ve dels anys seixanta. Ja fa temps que l'empresari Jaime Gil havia iniciat una campanya per tal de demanar l'aprofitament d'aquest cabal, a la vista de les poques perspectives que oferien els pous de la zona. D'altra banda els ramaders de la ribera del Bergantes van demanar un augment de les inversions hidràuliques a la zona per part de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre i que se'ls permetia fer un millor aprofitament de les aigües del riu.

Notícies de Vilafranca

Serveis

□ El PP va denunciar que l'Ajuntament havia desapropiat 80 milions de pessetes de què disposava per a fer un polígon industrial. Roger Tena va respondre que en el seu moment l'Ajuntament va llançar a l'empresariat la proposta de fer l'esmentat polígon i va obtenir una resposta negativa. A més, el preu dels terrenys era massa car perquè la idea es pogués fer efectiva.

□ Una altra de les crítiques del PP deia que l'Ajuntament de Vilafranca propiciava l'anarquia urbanística enquè estava caient el poble. Segons ells, no hi ha una normativa clara, ningú sap on i com es pot edificar i l'Ajuntament és el primer en incumplir les lleis urbanístiques sense tenir en compte cap informe tècnic.

□ La Conselleria de Sanitat va detectar un brot de tuberculosi a Vilafranca, principalment entre els membres de la Unió Musical. En total tres persones van desenvolupar la malaltia i més de 30 contagiats es van haver de sotmetre a tractament. Des de Sanitat es va apuntar a que el local d'assajos podia haver estat un dels causants del contagi. La Conselleria va dir que el brot en tot moment va estar controlat, unes explicacions que no van agradar massa als afectats i els seus familiars i a la gent del poble. Els veïns

també van criticar l'actitud de l'alcalde, Roger Tena pel protagonisme que li va donar a la informació.

□ Sanitat va celebrar una reunió informativa al parador de Festes del poble. Hi assistiren més de 400 persones que van escoltar les explicacions del director del centre de Salut Pública de Castelló, Javier Criado i de tècnics de la conselleria que explicaren als veïns detalls sobre el brot de la malaltia.

□ El PP va criticar la falta de previsió de l'Ajuntament a l'hora d'ampliar el cementeri municipal. Segons el PP l'equip governant del PSPV no ha pres en consideració una proposta que es va realitzar a novembre de 1996, on es de-

manaven diferents millores per al fossar.

□ L'Alcalde es va queixar de què els bombers no acudiren, tal com se'ls havia demanat, a la crema de la foguera de Sant Antoni. Els majorals de la festa van haver de buscar mànegues per evitar qualsevol risc. L'Alcalde va aprofitar l'ocasió per tornar a demanar que Vilafranca comptés amb un parc de bombers mixt, de professionals i voluntaris.

□ El regidor d'Esquerra Unida a l'Ajuntament de Vilafranca, Pere Sorribes va demanar a qui correspongue que actualitze els papers informatius de les guàrdies dels metges que figuren en els taulers d'anuncis de l'Ajuntament. En

aquest sentit cal afegir que, tot i que el director general d'Atenció Primària ho va prometre, fins el mes de març Vilafranca continuava sense ambulància de la Conselleria de Sanitat. D'aquesta manera els veïns d'uns quants pobles dels Ports i el Maestrat segueixen pagant les ambulàncies de la Creu Roja, per poder tenir garantit el servei de transport urgent de malats.

□ El PP va demanar a la Conselleria d'Obres Públiques la reparació de la travessia del poble. Segons els populars aquesta reparació és urgent perquè hi ha molts forats i quan plou es fa intransitable. Des del PP es creu que no és suficient realitzar una pavimentació, sino que cal rebaixar el ferm i fer un sistema de desgüàs que permete evitar les basses. Els populars també han mostrat el seu desacord en la financiació de les obres del Centre de Salut. Segons els populars els diners s'han invertit molt malament.

Economia

□ El PP i el PSPV en les persones de Jaime Vives i Roger Tena han mantingut dures polèmiques sobre l'economia de l'ajuntament. Els populars diuen que la situació de les finances és "agobiant" i asseguren que el deute municipal supera els 300 milions de pessetes. A més critiquen l'alcalde per gastar-se els diners en fetes, brenes i sopars "per guanyar el vot de la gent que encara es deixa enganyar". També afirmen que Tena prefereix "el soroll i les floritures a les inversions serioses i de futur. A tot això afegeixen que pobles que anaven al darrere de Vilafranca "ens han avançat per

la dreta i per l'esquerra". La versió de l'alcalde, Roger Tena és diferent. Argumenta que el PP "menteix obligant-nos a que contestem amb veritats". Segons ell quan Vives va deixar l'alcaldia al 1987 no hi havia "liquidacions des de 1982, ni llibres de comptabilitat, ni pressupostos ni res de res". A més, l'alcalde diu que les festes a que al·ludeixen els populars corresponen a les festes del poble "que sempre es fan amb austeritat" en paraules de l'alcalde.

□ L'Ajuntament va aprovar un pressupost de 253 milions de pessetes amb els vots a favor el PSPV i els contraris del PP i EU-BNV. Segons l'alcalde, Roger Tena, aquests pressupostos van destinats principalment al manteniment de les instal·lacions que s'han construït en els darrers anys. La partida destinada a inversions puja a 70 milions de pessetes i destaquen els diners que aportarà l'Ajuntament al nou local de la Unió Musical de Vilafranca, a la finalització de la Casa de la Cultura i a les obres d'una plaça que s'està realitzant al passeig del Llosar.

Eleccions

□ Els veïns de la localitat van trobar a casa una carta del Grup d'Independents de Vilafranca per estudiar la possibilitat per crear una candidatura per a les properes eleccions municipals. Els objectius d'aquesta formació serien "democratitzar el funcionament del consistori, elaborar un projecte pràctic i realista de govern i renovar l'ajuntament per tal de millorar el poble". El col·lectiu convocava una reunió esperant l'assistència de tots els veïns del poble.

Festes

□ Els dotze majorals de la festa de Sant Antoni de 1998 van aconseguir recuperar la festa de Sant Blai, que s'havia deixat de celebrar pels anys 60. Els majorals van haver de recórrer al testimoni dels darrers vilafranquins que s'havien fet càrrec de l'organització de la festa, que reuneix aspectes bastant semblants als de la festa de la Publicata de Sant Antoni.

Ecologia

□ L'Ajuntament prohibirà edificar a les rodalies de la Pobla del Bellestar. D'aquesta manera el consistori pretén desfer les especulacions que es van crear després que, a l'abril de 1998, apareguere en aquest lloc el cartell d'una constructora que anunciava l'edificació de vivendes per turisme rural. En el moment en què va aparèixer el cartell, el Grup Ecologista de Vilafranca va presentar una proposta de moció a l'ajuntament perquè es prohibeix construir a l'entorn de la Pobla. L'empresa constructora tenia previst urbanitzar 157.000 metres quadrats, 44.000 dels quals es farien en una primera fase.

□ El Grup Ecologista de Vilafranca posarà en funcionament una xarxa de quatre senders pel terme municipal. Aquests camins complementaran l'oferta dels grans recorreguts (GR-7 i GR-8) que ja passen pels termes d'Ares i de l'Anglesola i el PRV-1 que comunica Culla amb aquests darrers pobles. En total, els recorreguts senyalitzats abastaran més de vint-i-cinc quilòmetres. El primer dels senders transitarà per les Coves del Forcall, el segon per la Trinitat, el tercer pel Monte Palomita i el quart per la zona d'escalada de la Gotera. Bones notícies per als caminadors.

Solidaritat

□ Quatre xiquets saharauis podran passar uns dies a la vila el proper estiu. En col·laboració amb l'ONG Smara, l'Ajuntament ha fet pública una convocatòria perquè les famílies del poble que ho desitgen puguin acollir xiquets saharauis. Per a col·laborar amb les despeses de l'estada dels més menuts el consistori destinarà 100.000 pessetes. Per a seleccionar les famílies es va crear una comissió integrada per assistents socials, membres de l'organització Smara i integrants del Grup de Dones de la població.

Notícies de Morella

Festes

□ Durant les vacances de Nadal l'Ajuntament, amb la col·laboració de nombroses entitats i associacions, va desenvolupar una nova edició del *Jocambient*, que enguany es va dedicar al futur. La inauguració va anar a càrrec del grup vilafranquí d'animació La Xalera. Així van estar presents —entre d'altres— la Creu Roja, els bombers, l'Associació de Jubilats, el CISE, la comissió comarcal pel 0'7%, la societat esportiva Espemo o l'Escola d'Esports de Muntanya.

□ El dia 7 de gener, festa de Sant Julià, a l'acte cívic que celebra l'Ajuntament es va posar de relleu la voluntat de la ciutat per a ser declarada Patrimoni de la Humanitat. En aquest acte va intervenir el diputat socialista, Jesús Huguet, l'alcalde Joaquim Puig, el director del dossier que es presentarà davant la Unesco, Julià Pastor i Teudo Sangüesa, membre del Consell Local de Cultura. El mateix dia del Patró també van celebrar la seva festa anual els empresaris turístics de la ciutat.

□ Com ja comença a ser habitual, el carnestoltes de Morella va ser un èxit de disfresses i de participació. La festa va comptar amb la participació de molta gent de Morella, però també de la resta de la comarca. El fet que se celebrara una setmana després del carnaval de Vinarós va fer que l'afluència foren massiva. El Carnestoltes va comptar amb dues cavalcades: una dels més menuts i l'altra dels grans.

□ Una cinquantena de xiquets i xiquetes, a pesar el fred intens, van celebrar el dia de l'arbre plantant pins, carrasques i lledoners al Barri de la Puritat. Van eixir de Sant Miquel i, per Santa Llúcia i el camí de la Fontanella, van fer cap a la Puritat. L'activitat va ser organitzada per l'Associació de Pares d'Alumnes.

Turisme

□ El patronat de Turisme de Morella, presidit per l'alcalde Joaquim Puig, va entregar el seu premi anual a Manuel Milian Mestre, diputat del PP per Barcelona. D'altra banda, el premi de comunicació, creat pel Patronat, va anar a parar enguany a Comunicacions dels Ports.

□ L'expresident de la comunitat de Madrid, Joaquín Leguina, va ser l'encarregat de presentar Morella a la mostra FITUR de la capital de l'estat, en un acte en què es va posar de relleu la celebració, enguany de l'Anunci del Sexenni. A l'acte també va intervindre Agustín León Lara, director del curs de música, el periodista gastronòmic Luis Ruiz, el president de la colònia de morellans a Madrid, José Sangüesa i l'alcalde de la ciutat Joaquim Puig. A l'acte van assistir reconegudes personalitats d'ambits de la política, el periodisme i les agències turístiques.

□ Continuen desenvolupant-se les reunions dels representants municipals de Morella, Alcanyís i Tortosa per tal de promocionar la ruta dels tres reis. Ara ja s'ha constituït el consorci que integra aquesta ruta. Entre els projectes a desenvolupar es planteja el condicionament d'infraestructures com la línia ferroviària entre Alcanyís i Tortosa, en l'actualitat en desús, les vies pecuàries del Baix Aragó, Matarranya i els Ports, els trams de calçades romanes, les vies fluvials del Matarranya i l'Ebre i itineraris turístics, culturals i mediambientals. A més, el consorci també pretén coordinar les actuacions que, en matèria turística, es posen en marxa des del sector públic i del sector privat.

Cultura

□ Presidit pel científic Santiago Grisolia, es va reunir a Morella el Consell Valencià de Cultura, que té com a objectius, entre d'altres, la cura i la promoció de la cultura i de la llengua de la

Comunitat Valenciana. El CVC va acordar per unanimitat donar suport a la candidatura de Morella com a Patrimoni de la Humanitat.

□ El diumenge 21 de març el convent de Sant Francesc va aplegar a nou corals catalanes dins del Rodacoral, gràcies a una iniciativa de la Federació Catalana d'Entitats Corals de les comarques Meridionals i l'Ajuntament de Morella.

Serveis

□ Els alumnes de l'Institut de Batxillerat es van manifestar per demanar a la Conselleria que face efectiva la remodelació de l'edifici de l'Escola Pia. La protesta dels estudiants va vindre originada perquè al mes de febrer no funcionava la calefacció. Com a mesura de protesta els estudiants van encendre una foguera per escalfar-se. A més els alumnes es queixaven de les deficiències generals de l'edifici: espais ruïnats, mal estat de la instal·lació elèctrica, sostres que tremolen, finestres que no ajusten i tot un seguit d'aspectes que demanen una reforma urgent. Després de les protestes dels estudiants els pares van mantenir reunions per tractar l'assumpte. També ho va fer l'Alcalde, que es va reunir amb el conseller de Cultura, Manuel Tarancón. De moment d'aquesta reunió no ha eixit cap resultat concret que es tradisca en una millora de les instal·lacions educatives.

□ El Conseller d'Agricultura, Salvador Ortells va dir, en una visita a Morella, que el trasvassament d'aigües de l'Ebre a Castelló no lesiona cap interès. Ortells

va acudir a Morella "per donar la cara i afrontar els problemes que té tot el sector porcí". El Conseller es va reunir amb ramaders de la zona que li van explicar la seva problemàtica. Ortells també es va referir al tractament dels purins.

□ L'alcalde de Morella va criticar la deixadesa per part de la Generalitat de les instal·lacions de la Fàbrica de Giner. Segons Puig l'actuació de la Generalitat sobre la fàbrica ha fet que s'hagen deteriorat les infraestructures. A més, en tres anys no s'ha fet res per millorar les instal·lacions i tot s'ha cedit a una fundació d'interessos privats. Fora de l'hotel, l'alberg i l'oficina comarcal agrària la resta de l'entorn de la fàbrica ha sofert una degeneració progressiva. La Fundació *Blasco d'Alagon* va fer un informe segons el qual es valoren en més de 4 milions de pessetes les despeses immediates que caldria fer a l'entorn de la fàbrica.

Successos

□ Els bombers voluntaris de Morella van sufocar un incendi que es va produir a una vivenda del poble. El sinistre es va declarar a la zona dels Tancats. L'origen de les flames va ser una xemeneia d'una estufa de llenya. El foc va arribar al sostre que era de fusta. Afortunadament sols es van lamentar danys materials.

□ Un veí de Castelló, Juan Martí, que visitava a uns familiars en Austràlia es va adonar que en un cartell posava Morella. Quan va tenir coneixement del fet i després de comprovar que existia una Morella a Austràlia Martí es va posar en contacte amb l'alcalde de Morella, Joaquim Puig. La Morella australiana està a la regió de Tasmània i sembla que és molt diferent a la dels Ports, perquè hi abunden les platges i el sol. A través d'Internet es pot accedir a una pàgina

web on hi ha informació sobre l'altra Morella.

Economia

□ La Generalitat Valenciana va presentar un recurs contra una ajuda que va ser concedida al 1995 a l'empresa Comunicacions dels Ports, quan l'alcalde de Morella era cap del gabinet de Presidència de la Generalitat, amb Joan Lerma de president. El recurs presentat per l'administració autonòmica pretén evitar el pagament d'una subvenció, de 850.000 pessetes a Comunicacions dels Ports que la va demanar per a promocionar l'ús del valencià a la revista *Notícies de Morella*. Al 1995 Comunicacions dels Ports va rebre un altra ajuda d'1.400.000 pessetes, en aquest cas destinades a Els Ports Ràdio.

□ L'Ajuntament de Morella va aprovar un pressupost de 274 milions de pessetes, que suposa una reducció de 850.000 respecte a 1998. Els pressupostos van ser aprovats amb els vots a favor del PSPV i l'abstenció del PP: 76 milions es destinaran a inversions. D'aquetes inversions destaca la reforma urbana del carrer de l'Hort del Baró. Al pressupost també es contemplen les obres a realitzar a Ortells, Xiva, La Pobleta i Herbeset. Un altra de les partides destacades és la de Cultura, on s'invertiran 69 milions de pessetes, que serviran per finançar els museus i les activitats culturals que es desenvolupen.

□ La Cooperativa Sant Antoni Abat i l'Ajuntament van demanar a la Conselleria d'Agricultura l'ampliació del centre d'Inseminació Porcina que hi ha a Morella. Aquesta proposta va arribar després que el centre s'haja vist desbordat per l'elevada demanda. L'ampliació passaria per incorporar al centre dotze mascles més. Això permetria que el centre anara més sobrat a determinades èpo-

ques de l'any en què hi ha una necessitat més elevada de semen. El centre d'inseminació porta en funcionament des de l'any 1995.

□ Fins a 70.000 pessetes per quilo s'ha arribat a pagar en la campanya de la tòfona d'enguany. Tots els buscadors de la zona han coincidit a assenyalar que la campanya ha estat nefasta per a tot el sector. La sequera ha estat la principal causa que la producció haja estat molt baixa a tota la zona. L'escassa producció també ha fet que molts divendres no s'hage celebrat mercat. La mala campanya també ha influït negativament als mercats de Vilafranca i Benassal, que en les darreres temporades s'estaven intentant recuperar.

□ L'alcalde de Morella, Joaquim Puig va inaugurar el polígon industrial Les Casetes, la primera instal·lació d'aquestes característiques a la comarca dels Ports. El polígon ha suposat una inversió de 200 milions de pessetes que s'han gastat en la urbanització de 135.000 metres quadrats, dels quals 65.000 es dedicaran a sol industrial. El polígon de les Casetes naix amb la totalitat de parcel·les venudes, un total de cinquanta cinc. La majoria corresponen a empreses privades, tot i que el CISE i l'Ajuntament de Morella també s'han reservat espai per a la construcció de magatzems per a ús municipal.

Esports

□ L'Ajuntament de Morella dona suport aquesta temporada a un equip ciclista anomenat Sodex-ho Morella. Les sales gòtiques de l'Ajuntament van acollir la presentació d'aquest equip amateur que manté el ciclisme a la província de Castelló, perquè en la darrera temporada van desaparèixer el Porcelanatto i el Cristalerías Vinarocense. A l'acte es van presentar tots els corredors que integren l'equip. L'alcalde de Morella, Joaquim Puig va desitjar sort als ciclistes i es va mostrar confiat en que el patrocini servisca per a donar a conèixer la ciutat arreu de la geografia espanyola.

Solidaritat

□ Resultats econòmics de la campanya Mans Unides:

Festival de Nadal	275.100
Col·lectes a l'església	63.730
Col·lecta per les cases	470.370
Sopar de la Fam	121.280
Donatius	434.000
1 % ingr. parròquia	54.453
Total	1.418.933

AU!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

CONEIX-TE! SUBSCRIU-TE!

PODRÀS LLEGIR A MÉS DE LA REVISTA LES
COLLECCIONS D' AU! EDICIONS DELS PORTS.

Apartat de Correus 18 - 12300 Morella.

● **LLIBRES:**

- 1.- Grup d'Estudis dels Ports (1990): Guia bibliogràfica de la comarca dels Ports.
- 2.- Domi Pastor (1991): Retalls de vida.

● **QUADERNS:**

- 1, 2, 3 - Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril, 1989, 1990, 1991.

● **DOSSIERS:**

- 1.- La independència

● **TRAC:**

- 1.- 1691, 1991. Independència

Ompli:

NOM

DOMICILI

POBLACIÓ (i Codi Postal)

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (quatre números, més un quadern i quasi totes les publicacions que es fan a les altres col·leccions), prorrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de ~~1200 pessetes~~ 120€
Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC

Nº DE LLIBRETA O COMPTE

CARRER

POBLACIÓ

..... d de 19

Firma,

Aquesta subscripció et done dret (sense haver d'abonar res més) a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i a poder participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció dels càrrecs de la Junta Directiva. I especialment donar suport a la línia que estem seguint.

Fes un cercle a l'opció que tries:

- Vull ser membre de l'Associació.
- No vull ser membre de l'Associació.

A més de les revistes acostumades dels altres centres d'estudis i entitats dedicades a l'esforçada faena de la cultura local (que no te penses que no és, que ja és!) us fem un tastet d'algunes cosetes que ens cridat l'atenció.

L'Associació Cultural del Matarranya i l'ajuntament de Calaceit, han editat un CD amb deu contes tradicionals. El nom és *Quiento va, quiento vingue* i l'acompanye un llibret amb la lletra. De la Terra Alta aplegue *La Serena*, núm. 8 amb notícies com un acord amb Endesa, articles sobre els llercavons i el jaciment del Coll del Moro. També rebem el Butlletí núm. 28 del seu centre d'estudis amb un article de Santiago Povill sobre les abelles i la mel, un altre sobre els transports a la Terra Alta en època dels romans o una foto amb poesia d'un lloc de la nostra comarca, el Mas del Peraire, a Fredes.

De la Canonja (Tarragonès) ens aplegue una biografia feta per Josep Llop sobre la família Dolsa, entre qui trobarem a Tomàs Dolsa, metge impulsor del Frenopàtic de Barcelona o militars del s. XIX, o a Felip Dolsa, un militar que va participar a les carlinades a la nostra comarca. El 1836 estave a Fortanet. L'any 1838 tenia 16 anys i ja participave en batalles a Cinctorres i a Morella, a les ordres del general Oraà.

Del Patronat Josep Lladonosa d'Alguaire (Segrià) ens han fet a mans un llibre de Josep Maria Pons sobre el poder polític a Lleida durant el període 1843-54.

De Sant Cugat (el Vallès) segueix arribant-nos la revista Gausac amb articles diversos sobre aquella comarca i una ressenya d'Alba Rodríguez sobre

la XLII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos que s'hi va celebrar en eixa localitat vallesana l'any passat.

Entre les novetats cal destacar la revista *Sarrià*, d'investigació i assaig de la comarca de la Marina, editada per l'organisme autònom de cultura Salvà-Pérez Miralles de Callosa d'en Sarrià. En el primer número abunden els articles sobre aspectes de la ciència i la cultura de la zona, com el lèxic, la flora, l'arquitectura del final de segle passat o les festes de Moros i Cristians.

Meteorologia

Fins el juny el Ministeri de Medi Ambient organitzava al Museu de Zoologia de Barcelona una exposició sobre la meteorologia, sense cap dubte per recordar la seua activitat i presència oficial, ara que la Generalitat de Catalunya ha reinstaurat el Servei Meteorològic de Catalunya, l'únic organisme que ix amb el nom concret a l'estatut d'autonomia actual dels catalans i que a l'exposició queda pràcticament (i discretament) oblidat.

A l'exposició es parla una mica de la feina dels observadors que al llarg del territori van recollint d'una manera altruïsta les dades amb una paciència incansable. A manera de reconeixement hi ha la llista de tots els de la part de Catalunya. També hi trobem diferents aparells del ram antic i moderns. Per últim, alguns documents d'època com els primers mapes del temps realitzats a finals del segle passat.

Entre eixos documents trobem els impresos del Servei Meteorològic de Catalunya que facilitaven als pilots de la línia aèria Barcelona-Madrid abans de marxar, amb els detalls de tot el recorregut, amb mapes i perfils de la línia amb els diferents punts claus on posar les indicacions. A l'esquerra de la línia veiem com s'indica Morella com un dels punts destacats.

També resulta curiós constatar com la zona per a la predicció d'incendis coincideix bastant amb l'antic corregiment de Morella.

C.R.

La Meteorologia a través del temps. Fins el 13 de juny de 1999. Instituto Nacional de Meteorología. Barcelona: Museu de Zoologia, Parc de la Ciutadella. Obert als matins, Dilluns tancat.

El cycle agrari

El cycle tradicional agrari a la comarca dels Ports, llibre de l'historiador morellà Carlos Sangüesa Ortí, és un treball que, sens dubte, se'ns devia des de feie temps. Algú havia de traure de l'oblit tot eixe món que -tan aprop nostre- tenim irremediablement perdut. No fa tants anys que tot eixe cycle, que

tan encertadament es descriu al llibre: la preparació de la terra, la sembra, el bibrat, la sega, la batuda, la molta i la pasterà, es realitzava quotidianament a tots i cadascun dels masos de la comarca. Ere una forma, la forma de viure -en molts casos de sobreviure- i de ser: una forma -i mai millor dit- arrelada a la terra i als cycles naturals del temps; el que diríem ara viure ecològicament.

L'autor ha sabut entendre-ho i si per la seua edat i professió de ciutadà -viure a un poble o ciutat- no ho ha viscut, sí que ha sabut anar, buscar i parlar amb els veritables protagonistes del llibre: els masovers. Aquesta difícil tasca la va dependre acompanyat un excel·lent mestre Serafin Gamundi, a qui esta dedicat el llibre.

I parlant de mestres, crec que aquest treball, que per una banda és de fàcil, ràpid i agradable lectura, haurie de ser, a la nostra comarca, un llibre de capçalera a les escoles i els instituts. Pedagògicament, penso que està molt ben construït per poder-lo treballar amb els alumnes. Amb molt bon criteri, l'historiador, acaba amb un extens vocabulari, imprescindible -crec- ja que cada cosa al cycle té un nom concret que alguns desconeixem.

Dites, cançons de batre, textos literaris referents al món agrari de Desideri Lombarte, Casimir Melià Tena, Josep Pla i José A. Labordeta acompanyen i donen un bon gust de boca a aquest llibre que es podrie subtitular: qui perd els orígens, perd la identitat.

JASO

P.S.: Al número 24 de tardor de 1992 en aquesta mateixa revista es va publicar, com a monogràfic, un treball de Mre Carmen Sales Pitarch i Ana Puig Ortí amb el títol *El cycle tradicional dels cereals a la comarca dels Ports*.

Ausiàs March

(9 Gravadors interpreten A. March)

Com a celebració dels sis-cents anys del naixement del gran poeta (1397-1997) l'obra social de Bancaixa va preparar una exposició amb nou gravats d'artistes actuals de les diferents comarques del país, interpretant altres nou textos del poeta. Unes altres nou persones, estudioses del quefer literari d'Ausiàs March i procedents de diferents països van fer unes conferències que han estat recollides en una edició. De l'intent de

reunir la creació literària i plàstica amb l'estudi, ens ha arribat, a Morella, l'exposició dels textos del poeta i els gravats dels artistes plàstics:

Rafael Armengol (Benimodo, 1940) - LOS IGNORANTS AMOR E SOS EXEMPLES

Arcadi Blasco (Mutxamel, 1928) - LA MIA POR D'ALGUNA CAUSA MOU

Manuel Boix (L'Alcúdia, 1942) - LO TEMPS ÉS TAL QUE TOT ANIMAL BRUT

Joan Castejon (Elx, 1945) - PUIS QUE, SENS TU, ALGÚ A TU NO BASTA

Joan Genovés (València, 1930) - NO EM FALL RECORD DEL TEMPS TAN DELITÓS

Artur Heras (Xàtiva, 1945) - SI PER NULL TEMPS CREGUI SER AMADOR

Joaquim Michavila (Alcora, 1926) - VELES E VENTS HAN MOS DESIGS COMPLIR

Antoni Miró (Alcoi, 1944) - AIXÍ COM CELL QUI EN LO SOMNI ES DELITA

Vicent Traver (Borriana, 1945) - ALT E AMOR, D'ON GRAN DESIGN S'ENGENDRA

Respublica leserensis

En la revista SAGVNTVM (31) ha aparegut un article de Ferran Arasa i Gil (del Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat de València) amb el títol *Mosaics romans a les comarques septentrionals del País Valencià* on parla de la Moleta dels Frares del Forcall. En reproduïm el paràgraf:

"La Moleta dels Frares és un assentament urbà situat a la comarca muntanyosa dels Ports, prop del forcall de rius que dona nom a la població actual, localització que li confereix un especial valor com a nus de comunicacions. La seua superfície és d'unes 6 ha i conserva algunes restes de construccions que possiblement corresponen al centre monumental, tal vegada el fòrum de la ciutat. Aquesta petita ciutat, esmentada per Ptolemeu en el segle II dC, ha estat identificada mitjançant una inscripció conservada a Morella, una dedicatòria a Júpiter de la *respublica leserensis* del temps de l'emperador Caracal·la que pot datar-se cap a l'any 212 dC.

Entre els materials donats recentment per J. Eixarch, cronista de la vila, a l'ajuntament del Forcall per a la col·lecció museogràfica local, figura un fragment de mosaic bícrom, l'existència del qual ens era desconeguda. Ignorem la data i el lloc exacte de la troballa, per la qual cosa no podem determinar de quina part de la ciutat procedeix. Aquesta és la primera notícia de l'existència de mosaics a la Moleta dels Frares".

Historia local

L'ajuntament de Vilafranca ens ha fet arribar el voluminós llibre de 700 pàgines que recull tota la història local escrita per Antoni Monfort Tena, advocat, nascut a la vila l'any 1909 i mort a Castelló l'any 1974.

La història va ser escrita per l'autor, seguint el model de l'historiador morellà José Segura Barreda, per a ser editada en tres volums, però només es va editar el primer que comprenia el període entre 1239 i 1303. En el moment present, ha fet possible l'edició i oferiment

del text per part dels hereus de l'autor. El treball dels Sr. Monfort ha estat actualitzat amb la incorporació del capítol primer, de l'epíleg i l'afegit de la seua obra poètica.

Es tracta d'una edició crítica duta a terme per l'historiador Josep Monferrer Guardiola, gran coneixedor del text d'Antoni Monfort.

L'edició crítica de Monferrer afegeix a l'original la revisió de conceptes, el reompliment de vuits, la incorporació de dades noves que l'autor no coneixie, la incorporació de tot l'aparell crític, la diferenciació del text, de les cites textuales d'altres autors i de les notes, la bibliografia general i l'índex onomàstic.

L'Ajuntament ha fet l'edició per a commemorar el 760 aniversari de la carta pobla de Riu de les Truites (7/2/1239).

MONFORT TENA, A. (1999): Historia de la real Villa de Vilafranca del Cid. Edición Crítica de J. Monferrer i Guardiola. Magnífic Ajuntament de la real Vila de Vilafranca. Els Ports.

Aprofiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 964 160 037

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

servicio
4x4

Julio Ortí
Taller

Vehicles
tot terreny
nous
i
usats

Hostal Nou s/n
12316 MORELLA
Tel. 964 160 037
Fax 964 173 158

Autorella
Espai de n'hi-ha-què-guapos-que-som
Sí, sí; molt de parlar d'ecologia, però la revista embossada amb plàstic.

Coincidències

A Morella, perquè no coincidísque amb Vinaròs, fan el Carnestoltes el primer diumenge de Quaresma. A Xert, fan el Carnaval el segon diumenge de Quaresma, suposo que per no coincidir amb els anteriors. Segons he sentit dir, hi ha pobles de més avall a la Plana que, per evitar estes coincidències, la Madalena, les Falles i tot això, estan pensant de fer el Carnestoltes el 18 de juliol, que no hi ha tant perill d'aglomeracions.

Què fem!!

El suplement *Què fem?* de *La Vanguardia* segueix parlant-nos del Maestrat, de Sorita del Maestrat, de la Mancomunitat Túngstica del Maestrat i dels mals rotllos de costum.

El riu Bergantes, segons el mapa, baixa per Vallibona i desemboca allà per la benzineria de Vinaròs.

Tampoc s'aclarixen en el número de la carretera que passe per la Salzedella, però això és culpa de la Generalitat per

donar-li dos números a la mateixa carretera segons si és abans o després de Sant Mateu, com si això fore un canvi molt important. I esta volta a *Vellavina* li diuen Vallivana.

Bisbe de València

Ja teníem poca tirada cap al sud pel que fa a diòcesis, però d'ençà de les declaracions del arquebisbe de València sobre les dones i el treball, preferiríem mirar en direcció contrària -com sempre. Hi ha coses que s'encomanen.

Toreros i cabres

Ja només faltava Jesulín de Ubrique intentant caçar cabres a la Tinanxa. Que no en té prou amb els bous?

Topo9mia militar

Revisant papers vells dels militars, hem trobat: La Tenaza (La Tinença, 1822). Ballibana, vallibana (Vallivana, 1833). Caty (Catí, 1833).

Segons diuen, la toponímia del nou cadastre, que s'expose al claustre de l'Institut, circula per la ruta de la *cadastrofe*.

EL AGUA ES NUESTRA RAZON DE VIDA

IRRIAGRO

SISTEMAS DE RIEGO

**INSTALACIONES
Y PROYECTOS DE:**

- Sociedades de riego.
- Riegos por aspersión y goteo.
- Conducciones de agua.

**VENTA Y SUMINISTRO
DE MATERIALES DE:**

- Riego por goteo.
- Riego por aspersión.
- Jardinería.

Ctra. Morella - Km. 3 - Tel. 964 244 164 - CASTELLÓN

Diccio-9-ri

L'agressor va ingressar en pressió: cossa que ens entusiasma i ens assenyala assenyadament el príncipi d'Arquimedes.

Palissa: Lloc on es guarden les paques de pala. Si es guarde la pala en munt és un paler. (Li ha pegat una autèntica palisa).

Gosos: Plural de gosssssss.... sibilantísim. No els confongueu amb els gosos i les ombres.

Funcionaris

Cuando se destina a alguno para desempeñar algun cargo público en Morella, es muy comun aceptarlo con repugnancia, y presentarse con preveniciones, que hacen asomar la sonrisa en nuestros labios. Paraula de Segura Barreda. (V.I, p. 88)

● 2

Nom del canal estrany que no ha canviat l'estil però sí la nomenclatura.

Espardenyà

Ens plau recordar a *quien corresponda* que a més del Forcall, Villores i la Todolella, es fan espardenyes a la Mata; per cert, de molt bona qualitat i amb totes les varietats possibles.

@mpastre

Vetsches tu si els del Deutsche Bank no tenie més de **dotsche** altres formes de posar un rètol més discret, que no distraigue els **cotsches**.

Potsche serie convenient que **vetscheren** el que fan les entitats de la competència.

Universalitat

Dilluns per la vesprada (Conversa a l'Alamera entre gent de la Residència).

Una dona: - *A mi me habláis en castellano, que no me entero de nada.*

Una altra: Dona, però si no en sabem. Nosatros sempre parlem en valencià.

La primera: morro i mala cara.

MLS

jeroglOrella

Dimecres

Una: *El valenciano es para aquí, pero el castellano es universal.*

L'altra: Aixina serà

Divendres

Totes: *Ahora ya nos entendemos*

Xe, bé, home...!

He sentit comentaris, agradables per cert, que el laberint de la Puritat comence a desembolicar-se.

Diuen els passejadors que l'entrada nova per Sta. Llúcia és molt planeta i, al mateix temps, molt soriera.

Xe, home, xe...!

Caldrà protegir-lo de la intempè-rie i la intempe-stiva actitud dels destructors

Encara serie més sorier si s'empreguen les obres de restauració dels arcs i de l'ermita.

0,7 %

Resposta de la Comissió Comarcal dels Ports a l'alcalde de Vilafranca Roger Tena.

En referència a la notícia publicada el diari *El Levante de Castelló* amb data 25/02/99, la Comissió Comarcal 0,7 %

dels Ports, per al·lusions, vol manifestar el següent:

1.- Que la Comissió Comarcal no ha donat ni done suport a cap partit o grup polític concret.

2.- Que, individualment, cada membre de la comissió és lliure de pertànyer al partit, grup polític, associació sindical o cultural i confessió religiosa que vulgue.

3.- Que la comissió comarcal té membres a distints pobles de la comarca dels Ports i no està lligada exclusivament a Vilafranca.

4.- En aquesta notícia se'ns qualifique (per extensió) de *fascistas i cobardes*. Pensem que el nerviosisme (potser per perdre el poder) davant les pròximes eleccions no justifique desqualificar la

trajectòria de treball solidari que dure més de deu anys i seguirà, malgrat tot, endavant.

5.- No és la primera vegada que l'alcalde de Vilafranca ataque la comissió, pensem que és degut a que aquesta comissió ha demanat i demane repetidament explicacions a la seua gestió en relacions i actuacions per temes de solidaritat amb el Tercer Món.

6.- Finalment, tots i cadascun dels membres de la Comissió pensem -i per això treballem i lluitem i seguirem treballant i lluitant-, que el fet social i inhumà de falta de solidaritat i justícia areu del món està per damunt de qualsevol partit o grup polític.

Eduard Blasco i Pitarch (comissió del 0,7)

D'un temps ... d'un poble...

Per Manola Rodríguez

L'ofici de cadirer

L'ofici de cadirer és un d'aquells que ja han passat a la història com tants d'altres. A Morella, encara ho feia Agustí. Treballava a l'obra de sa casa al carrer de les Calçades, ja ben bé al final, tocant del carrer del Pilar.

L'ofici de cadirer consistia a fer cadires i arreglar els seients de les que, pel seu ús diari i a força d'aguantar culs de tota mida, es gastaven i s'arribaven a foradar. I és que moltes de les cadires que hi havia a les cases no eren ni entapissades ni de pell, ni de plàstic; eren cadires de fusta i de boga.

Abans de fer-la servir, la boga s'havia de banyar. Després ja estava a punt per a encordar les cadires. S'havia d'estirar fort i assegurar-se que tot quedava ben lligat.

A l'obra de cal cadirer, a part de

cadires amb forats que s'havien d'arreglar i molta boga, hi havia algun que altre ratolí que portava Agustí de cap. Per això la presència de la ratera i algun que altre gat eren imprescindibles.

Això que ara contaré no forme part de l'ofici, només és anecdòtic.

En aquell temps, els xiquets d'aquell carrer estàvem poc a casa i els qui teníem certa relació amb l'obra solíem acudir quan algú avisava que a la ratera hi havia una rata o ratolí.

Ere tota una xalera pujar a la part de dalt de la casa, tancar els baixos de les portes amb draps, pujar a les cadires per poder apreciar millor l'espectacle i vore com s'obria la ratera, eixia la rata, el gat l'empaitava i, finalment, se la menjava. Ere al final i tot eren aplaudiments i riallades. De vegades, l'espectacle durava

més del compte, però el gat solia fer la seua feina ràpidament i eficaç.

No crec que aquesta història pugue molestar cap membre de l'associació de defensa dels animals. És part de la vida que un gat es menja una rata. I, encara que avui no ting cap interès en presenciar un acte similar, cal dir que, quan un és menut i està descobrint el món, tot li fa gràcia.

Torno a estar a l'obra de cal cadirer on feia una olor molt especial, l'olor de boga humida, l'olor de la cola i de la fusta. Poc a poc Agustí va deixar de fer cadires de boga perquè cada vegada hi havia més cadires de plàstic, d'skay, amb roba i de fusta que anaven inundant el mercat del moble. I l'ofici de cadirer va anar canviant i, amb el temps, desapareixent.

A l'obra del cadirer ja no hi ha boga, ni cadires per arreglar, ni ratolins, ni gats. Potser a alguna casa encara hi hague alguna cadira de boga, però el dia que es trenque no hi haurà ningú que l'arregle.

Webs de l'Associació

Estem entrant per les vies de la modernitat, de la progressia, de la tecnologia punta, de l'alt disseny i del vanguardisme.

No s'astoreu! Només és una forma de començar amb un cert regust *xovi-botafumeira*. Diràs que fa gràcia això de dedicar-se uns quants elogis i lloances! D'altra banda, com hem tingut bons mestres; no és gens estrany que ja en comencem a dependre.

Si ens deixem de florilegis i romanceries, el que hem de dir és que ja podeu trobar informació de l'Associació a Internet.

Ja tenim un lloc a la xarxa electrònica. Bé, parlant amb propietat, dos llocs. Els URL són <http://www.elsports.net/aracil>

www.elsports.net/aracil i <http://personal2.redestb.es/centrelports>.

Ja ens podem comptar entre els navegants, solinautes, *Emilius*, *Weberus* i altres espècies de denominació saxona.

Una vegada superades les dificultats de l'esnobisme, de les connexions i la resta d'andròmines, voldríem entrar en el món de la comunicació i la informació amb l'explícit intent d'acabar accedint a les rutes de l'eficàcia.

Els fulls han estat dissenyats i construïts amablement i desinteressada per Santi Polo Moya del Forcall.

Hi podreu trobar informació sobre les activitats de l'Associació Cultural i CNL

dels Ports i del Centre d'Estudis.

En la pàgina principal hi ha els quatre apartats, que formen la base de les activitats: la revista *Au!*, el Concurs Literari "Vinti-i-cinc d'abril", els llibres publicats i els Seminaris de l'estiu, de finals del mes de juliol.

De les revistes hi ha la portada, el títol, que correspon al monogràfic, i el sumari. Dels Seminaris trobareu la informació que surt als tríptics de propaganda i inscripció, que sol consistir en un resum del tema que es va tractar o es tractarà, una llista de bibliografia bàsica i el calendari de les sessions.

Bé, tot plegat és una manera de començar en un medi nou. Amb el temps hi aniran apareixent més informacions i podrem disposar d'un altre mitjà d'informació i de comunicació.

Hoy la siensias adelantan, que hem d'anar amb la llengua fora.

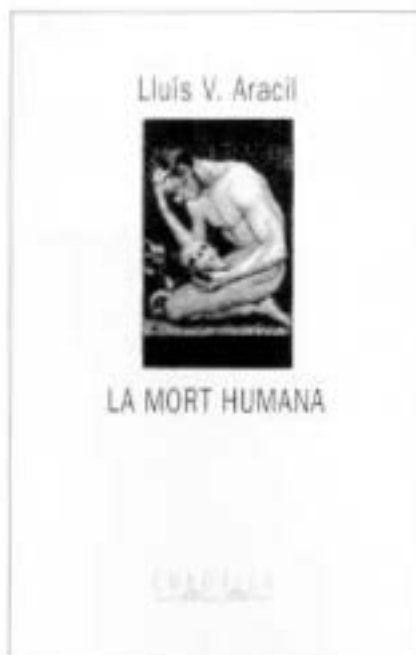
La mort i el sociòleg

(Resseña de *La mort humana*, de Lluís V. Aracil, Empúries, Barcelona, 1998)

Josep J. Conill

Des del passat setembre es troba als aparadors de les llibreries un nou llibre de Lluís V. Aracil (*La mort humana*, Empúries, Barcelona, 1998), just quinze anys després de la publicació de *Dir la realitat* (1983). No pot dir-se, certament, que Aracil hagi estat mai pròdig en les seves publicacions, però el fil d'aquestes, en el transcurs dels darrers anys, havia esdevingut cada cop més prim, fins a l'extrem que més d'un observador poc atent hagués dit que havia acabat per rompre's. Ni que fos per aquest motiu, doncs, el llibre ja seria mercedor de tota l'atenció dels lectors, perquè es tracta d'un reencontre llargament esperat per molts d'ells. Si a més, com en el cas present, l'obra constitueix una aportació rellevant al tema escollit, caldrà felicitar-se doblement per la seva publicació.

Sens dubte, més d'un lector s'hi endurà una bona colla de sorpreses, en la mesura que Aracil matisa, rectifica o explicita algunes de les opinions que l'havien fet cèlebre. I és que, com recordava Emilio Garcia Gómez en un article sobre la seva evolució intel·lectual, si després de vint anys hom segueix pensant el mateix és que no ha estat pensant. Resulta escandalosament obvi que el seu cas ha estat just el contrari i qui no hagi seguit de prop els últims avatars de la seva trajectòria, jalonats per múltiples seminaris, conferències, entrevistes, articles, etc., tindrà ara ocasió de constatar fins a quin punt aquests quinze anys no han estat pas estèrils. Sorprenent també pot semblar el tema "impopular" de l'obra, així com el fet que sembli caure molt lluny de les recerques sociolingüístiques que van forjar la reputació d'Aracil en el terreny de la sociologia. No menys insòlita resulta, finalment, la factura mateixa del llibre, atès que no ha estat "escrit" sinó que procedeix de la transcripció (a cura de Miquel Àngel Castillo i Eulàlia Torras), revisada per l'autor, d'un seminari impartit a Morella durant l'estiu del 1994. Aquesta procedència oral del text, perceptible en tot moment, incideix en la seva estructura: una presentació d'una cinquantena de pàgines -que Aracil ha redactat expressament per a l'ocasió-, seguida de la transcripció de les sessi-

ons del seminari pròpiament dit i del dossier que s'hi va facilitar als assistents. No existeixen a casa nostra gaires exemples d'aquesta manera de procedir, això és evident, tot i que, posats a recordar-ne precedents, hom podria esmentar les conferències sobre poetes catalans pronunciades per Gabriel Ferrater (un personatge semblant en molts aspectes a Aracil) a la Universitat Central de Barcelona entre novembre del 1965 i maig del 1967, que van subministrar matèria per a l'edició pòstuma de dos volums excel·lents: *La poesia de Carles Riba* (1979) i *Foix i el seu temps* (1987).

Totes aquestes sorpreses, però, es dissipen tan bon punt ens embarquem en la lectura de l'obra. Cal advertir, en principi, que aquells que només siguin capaços de concebre la mort en termes morbosos en sortiran justament decebuts. Els lectors veritablement interessats pel tema hi trobaran, per contra, una pila d'estímul i de pistes per continuar les seves pròpies meditacions. I és que la reflexió araciliana sobre la mort s'hi

produceix en els únics termes honestos en què un sociòleg pot abordar-la és a dir, atenent al seu vessant *comunitari*. En aquest sentit, no hi ha dubte que la mort representa un límit -com la naixença en representa un altre d'oposat. Quan naixem, ingresem, sense haver-ho sol·licitat a la bestreta, dins una comunitat (la família) que -si és digna de tal nomens acull amb *joia*. La mort, en canvi, és un comiat definitiu i suscita en els supervivents sentiments de *dol* per la desaparició de l'ésser estimat. Tant en un cas com en l'altre, però, *no* som nosaltres els qui escollim l'arribada ni la partença -tret del cas concret del suïcidi, és clar- i, a més, hi ha una comunitat que *ens preexisteix* i *ens sobreviu*. El que si podem triar en certa mesura es *què fem* amb la vida que ens ha estat concedida. Quina altra cosa si no podria ser la *llibertat*? La qüestió crucial, aleshores, consistirà a esbrinar de quina manera la societat es configura *al voltant* d'aquests límits.

Existeixen raons poderoses per creure que la mort constitueix un dels elements indissociables del procés d'*esdevenir* persona. De fet, historiadors eminents com Pierre Chaunu (*Histoire et décadence*, 1981) sostenen que la consciència de la mort -i, per consegüent, del temps- suposa l'esdeveniment central a l'hora de traçar la frontera entre la nostra espècie i els seus avantpassats (pre-) humans. El que sembla fora de dubte, en tot cas, és que la descoberta mateixa de la mort es produeix en un context social, sota la modalitat de *mort en segona persona* (*se'ns mor algú*, això és), i és només a partir d'aquesta experiència que arribem a la certesa de la nostra *pròpia* mortalitat (*mort en primera persona*). Aquest és també el llindar que separa la *sociabilitat* instintiva de certes formes de vida animal de la *sociabilitat* humana específica que es afegida o de "segon grau". Una altra manera d'expressar-ho seria mitjançant el recurs a la distinció *natura vs. cultura*: si quan naixem podem ser considerats tot just especíimens pertanyents al *gènere* humà, tan sols esdevenim persones en la mesura que entrem a formar part del *corpus* social -és a dir, a mesura que ens *socialitzem*. La socialització, però, ul-

*Al punt que hom naix
comença de morir,
e, morint, creix,
e, creixent, mor tot dia*

Pere March

trapassa la mera acceptació passiva de l'herència transmesa en virtut de l'educació: és, sobretot, el conreu i l'increment del llegat rebut de les generacions anteriors, el qual, quan arriba el moment, ens caldrà *comunicar* a les generacions futures per tal que elles el continuïn, l'esmenin o el rebutgin. Contraem, per tant, un *deute* amb els avantpassats i un *deure* amb els descendents. Voleu millor "contracte social" que aquest? Al darrera hi va implícita tota una concepció de la persona com a nus de relacions i de la societat com a xarxa relacional. Una xarxa, val a dir, que no cal concebre mai com a tancada, perquè, com el teixit de Penèlope, es desfà i es refà continuament. Només el nihilisme més insensat gosaria comparar aquesta empresa a un càstig de Sísif, absurd i interminable. El punt de vista encertat resulta ser justament el contrari, atès que el fet mateix de transmetre aquest llegat implica l'existència prèvia d'un *sentit* compartit (és a dir, d'un *consens*) i, alhora, d'una *selecció* de tot allò considerat valuós i digne de configurar l'equipatge vital de la humanitat futura. Com veiem, doncs, la mort, lluny de desintegrar la societat i obligar-la a renèixer de les seves cendres a cada nova generació, esdevé la *frontissa* que permet d'articular aquell joc de continuïtats dins la discontinuïtat (i viceversa) que configura pròpiament la *història*.

Ni que fos només pel fet de recordar aquest grapat de *premisses* bàsiques, tan sovint negligides als temps que corren, el llibre ja mereixeria una lectura atenta. De fet, la indagació que Aracil efectua dins *La mort humana* resulta perfectament paragonable amb les millors aportacions sobre el tema que han vist la llum al llarg de les últimes dècades, de la mà d'autors tan diversos com ara Elisabeth Kubler-Ross, José Ferrater Mora o Vladimir Jankélévitch. Això, però, no ens hauria de fer oblidar d'altres aspectes de l'obra: tan central com

el tema de la mort, si més no, se'ns hi apareix la reflexió sobre la *vida* -la vida humana *en societat*, és clar. Podríem dir fins i tot que la mort hi es considerada tan sols en la mesura que constitueix un immillorable punt de partida a l'hora de detectar els trets constitutius d'aquella. Un punt de partida, val a dir, que permet a Aracil d'esbossar la construcció d'una *proto-sociologia*, les nocions fonamentals de la qual va desplegant després a poc a poc al llarg del text. I és que, sota la seva aparent dispersió, propiciada pel verb torrencial, apassionat i irònic de l'autor -que interromp sovint el fil del seu discurs per tal d'introduir-hi anècdotes i comentaris de caire autobiogràfic-, el llibre mai no perd de vista el seu objectiu fonamental: contribuir a *fer societat* -en el sentit simmelià de l'expressió- enmig d'un context en què la reflexió sobre aquesta ha estat suplantada i/o trivialitzada per les superxeries de l'individualisme imperant.

Tot plegat, vol dir que ens trobem al davant d'una obra inusual i intempestiva, tant per la seva factura i les seves pretensions com per l'estil de pensament que exhibeix, allunyat en tot moment la facilitat i l'autocomplaença. Això no s'ha d'entendre, però, com a sinònim de discurs críptic o minoritari. Al contrari, si algun matís singularitza el llibre que comentem en seria l'*obertura*, no sols pel fet que Aracil hi presenti els temes sense clausurar-los, deixant en mans del lector la possibilitat de prosseguir la reflexió pel seu compte, sinó per la mateixa concepció de la societat que alena al llarg de les seves pàgines. No resulta fàcil resumir-ne els trets principals en tan poc espai. La millor manera de caracteritzar-la seria potser recordar ací el que Bergson (*Les deux sources de la morale et de la religion*, 1932) anomena la *societat oberta*, entesa com aquell tipus de comunitat que permet la realització suprema dels ideals de la Huma-

nitat. Com Bergson, Aracil desconfia de les doctrines salvífiques que afirmen estar en el secret de les dreceres que des- emboquen en aquesta aspiració, i insisteix, en canvi, en el valor exemplar de l'obra pionera, que descobreix nous àmbits al pensament i a l'acció, i alhora, mostra la millor manera de continuar fent camí.

D'acord amb aquests pressupòsits, cap esperar també que *La mort humana* faci un camí llarg i profitós entre els lectors, ja que constitueix una obra excel·lent i plena d'interès, tot i que no per això deixa de ser susceptible de millores, que s'hi haurien d'introduir en posteriors edicions (i traduccions). Per la meua part, faria dues suggerències al respecte: caldria, en primer lloc, que l'editorial ajustés les referències de l'índex de noms a la paginació real de l'obra i, en segon lloc, que els transcriptors (la labor dels quals em sembla enormement meritòria, ateses les peculiars característiques del discurs aracilià) en revisessin certs passatges de redacció excessivament confusa o fins i tot incorrecta, producte sens dubte de la procedència oral del text. Pel que fa a l'apartat de les preferències o les dèries personals, hauria preferit que l'antologia de textos poètics que figura al llibre contingués els poemes complets, en comptes de mers fragments, així com una major atenció al que en la tradició poètica catalana s'ha escrit de valor sobre la mort, des de Pere March, passant pel seu fill Ausiàs, fins al "Cant espiritual" de Maragall o alguns poemes de Marius Torres o Salvador Espriu, per citar-ne només alguns exemples rellevants. És evident, però, que aquestes qüestions de detall no treuen ni un bri d'interès a un llibre excepcional com el present, el qual no dubto a recomanar a tots aquells que no conceben la lectura com a mer entreteniment, sinó com una ocasió privilegiada per a l'exercici del pensament i la configuració d'un sentit propi de l'existència.

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel. 964 160 710 MORELLA

TEJIDOS Viñals

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 964 160 063 - MORELLA (Castellón)

Beatus vir

Les llàgrimes són
el llenguatge noble del cor

Cada 8 de setembre, tots els vilafranquins, sense excepció, reviscolem espontàniament sentiments subjacents en el més profund del nostre ésser i que no són sinó l'exponent de les arrels als orígens i als ancestres, si cap, més reviscudes, en el dia magne de la festivitat litúrgica de la Mare d'Éu del Llosar. Però en aquesta ocasió, la celebració no és igual. Un no pot eludir, les martellades que continuament li colpegen el cap, com és el record de Vicent Fabregat, més de mig segle el seu principal artífex i, no obstant això, ara, el gran absent. Vicent morí súbitament el dimarts 18 d'agost de 1998.

Cada vegada que sentim una mort, ens toca alguna cosa d'irracional, d'absurd, de temor i de ràbia. Per això em trasbalsà l'entrada la notícia de la mort de Vicent. Vicent l'Escolà o simplement Escolà, així només, perquè així el coneixíem a Vilafranca, a tota la comarca i allí on residira un vilafranquí de la diàspora. Vicent, un home ferm, tenaç i entusiasta, era tot un símbol de comportament humà i digne; un exemple que mereix ser recordat en la nostra història local i humana més que amb una breu ressenya necrològica, perquè ell ha estat un referent obligat de la vida real i quotidiana de Vilafranca, i sense el qual no es compren la història de la parròquia en aquests últims cinquanta anys.

Com vilafranquí, em sento en el deure de l'agraïment d'escriure aquestes línies d'homenatge a qui fou més que amic. Precisament eixa condició d'estima i admiració que li professava, -ratllava la veneració-, m'atorga el dret de dir el que sento encara que resulte molt difícil escriure en passat perquè Vicent era l'afirmació de la mateixa vida.

Nascut a Vilafranca al 1929, escabullit amb dida, fou el menor dels quatre germans d'una família eminentment levítica. El 1942, ingressà al seminari de Tortosa on romangué dos anys. De nou a Vilafranca, treballà a la serradora i a la fusteria familiar. Divuit mesos a la fàbrica de Julio i, posteriorment, de bell nou, a la serradora fins la seua jubilació l'any 1994.

Vicent, a més, ha estat un home de serveis molt polifacètic: fou transportista en carro, venedor de begudes a la seua paradeta ambulante, el primer *basurero* de la localitat (1957-1980), i, fent bo el proverbi, *como buena cepa no desmiente*, també el primer que es feu càrrec de la funerària de la qual un dels seus cotxes de tracció animal (1963-1986) ha estat immortalitzat gràficament a una pàgina del llibre *l'Espanya oculta* amb l'epígraf *sólo para hombres* (C. García Roderó, Barcelona, 1989: 25).

D'altra banda, en evocar la seua figura s'endevina que la seua personalitat es trobava indisolublement unida a la seua condició d'escolà i a la seua vinculació amb la parròquia, a la qual entregà tota la seua vida. Al 1938 era *cotero* i des de 1948 l'escolà. Durant mig segle ha estat el constant, puntual, fidel guardià i servidor dels actes, oficis i tradicions parroquials en una labor que implica cinc generacions de vilafranquins (s'ha escrit que la seua fotografia es troba a tots els àlbums de fotos del poble). Consuetat exacte i precís, llibre obert, bàcul de rectors, assessor mesurat i just de desenes de capellans que han passat per Vilafranca. Sabé mantenir sempre absoluta discreció i respecte, i mai prejudicà ningú en aquest camp tan delicat a pesar dels molts sofriments i disgustos que estoicament s'engolfí. Per damunt de tot, la parròquia resplendia tan mantinguda durant més de cinc dècades motiu pel qual podem dir que Vicent era la pròpia parròquia -per això un poquet de tots nosaltres- i el degà dels sacristans en actiu, a pesar de la seva remuneració irrisòria.

Així mateix, i per damunt de tot, cal ressaltar les facetes humanes de Vicent, desaparegut repentinament i senzill, sense estridències, en silenci i calladament, sense molestar ni donar faena a ningú, com havia viscut. Com correspon a un home just que va fer de l'escolania, amb la dignitat d'acòlit -Vicent, en el fons, era un capellà frustrat de la seua època- la norma de la seua vida tot i que últimament estava cansat i envellit amb moltes reticències i temors da-

vant l'agobiant destí final dels dies que s'ha manifestat de forma súbita en esclafar-li el cor, als seixanta-nou anys d'una vida fèrtil i fecunda.

De talla mitjana, discretament corbat, magre de carn, rostre oval amb ulls clars de mirada viva i fugissera, aire desastat, caminar cansat i tarannà humil, amagava una mirada càndida i immensa, en la qual no cabia maldat ni adulació alguna, sense pretensions humanes perquè per a Vicent la seua projecció eclesiàsticopastoral era una de les maneres més dignes i precioses de ser home. Així ho entengué i així ho visqué en conseqüència. I què suggerent i captivador era aquest home de poble, senzill i pla, igual que l'embruix del seu verb lacònic que sense dir res ho explicava tot, com quan entonava qualsevol cantinela amb la seua veu abaritonada personalíssima i en els seus quefers -de vegades, a l'antiga si es vol-, al més pur estil monacal i franciscà!

Molt carinyós, eixerit i trempat, era amic de tots amb ingenuïtat de xiquet. Molt *xiquero* -són centenars els xiquets del poble que hem actuat de *coteris* al seu costat- i bromista com el que més amb la capacitat de saber incitar, inclús arrancar grans aplaudiments com quan simulava les sol·licitades retransmissions d'un partit de futbol i en unes altres nombrosíssimes anècdotes, les quals resten arxivades en la intimitat del silenci.

D'aquí que la mort de Vicent em produeix triple dolor: 1.- Per la seua condició personal d'home finit. 2.- Per les grans confidències i saca de sabers sobre la cultura religiós-etnogràfica local que amb ell han desaparegut per sempre. 3.- Pel seu immens cabal i projecció de ciutadà i d'home de bé juxtaposada amb la seua tasca específica, les quals ara conclouen tancant una època i un dens capítol de la història local.

Sol, en la meua tristor, ja irreparable la seua presència en el món dels vius, avui, el meu plany és rebel·lia pel joc del planeta. Per això, sabedor dels seus rampells, lluny de pessimista voldria recordar-lo així: tenir-lo fou una gràcia, conèixer-lo una sort, la seua amistat un regal, les seues confidències un do, el seu consell calma, la seua presència simpatia, els seus cants personalitat i la seua disponibilitat un consol.

El poble de Vilafranca que sap i valora la seua immensa labor (silenciosa, zelosa i sofrida) junt als seus i alguns sacerdots que havia servit, el 3 de maig de 1997 li ho volgué agrair amb un entenyable homenatge culminat amb una forta ovació com la que en el seu adéu final repetiren els assistents al funeral que omplien el temple de gom a gom des d'una hora abans. Els quals sensibilitzats per les sentides paraules de l'emocionat i desenfadat rector que presidí l'acte concelebrat per set capellans¹, que havien estat relacionats amb ell, no dubtaren dedicar-li aquest singular comiat, tot just, en el moment que el seu cadàver, amortallat amb l'indument de l'ofici, enfilava la senda cap al definitiu re-

pòs del somni dels justos i de la *lux aeterna* -com cantava un celebrant condolgut en aplicar-li una missa, rememorant els milers de vegades que havia estat entonada com a final. És el tribut de la gratitud per eixa lliçó d'entrega, testimoni i llavor de la bonhomia sembrada (contra la que no poden els elements, la intensa tempesta) en els qui hem tingut la fortuna de ser conciutadans o d'haver-lo conegut.

El buit per la seua absència real es minimitza perquè el seu record és present. Com si no haguera retornat al lloc definitiu que a tots ens aguarda, com si encara voltara les campanes, portara la creu parroquial alçada i la seua presència vigilant des de la grada presbiterial, Vicent, deixant-nos escoltar al voltant seu les notes sonores dels seus cants que darrere els seus ulls es remenen amenaçant comiat amb un prolongat sonar dels bronzes com el *defunctos ploro* en el *señal de muertos sacerdotes* tocada la vespra del soterrar, allargant l'afecte més enllà, on la llum acaba, en aquest dia que estem, de bell nou al seu entorn, amb el seu testimoni i el seu record.

Com el rebombori que, en començar aquella vesprada de tempesta d'agost, s'armà *in paradisum* on, avui, la festa encara és major, amb tots els seus sants de *coterro*, al costat del rector suprem, a la falda de la mare cèlica, salmodiant amb els àngels, abraçat pels seus i acompanyat pels devots, majorals i confreres, seguit pels centenars de vilafraquins que tan diligentment serví el benemèrit escolà que se n'ha anat. Allí on la llum, el goig, l'amistat i la bobomia són per a sempre. En un dia com el d'avui, no podem menys que recordar-lo. Vicent Fabregat ens ha deixat la història del seu testimoni, una herència necessària.

Rafael Monferrer.

Aquest article va ser publicat al Levante de Castelló el 6 de setembre de 1998.

1- Joaquim Tena (rector del Forcall), Vicent Escuder (rector dels Escolapis de Castelló), Eduard Garcia (rector d'Almassora), Tomàs Tomàs (del seminari de Segorbe i exrector de Vilafranca), Manolo Agost (exrector de Vilafranca, ara a la Vall d'Utió), Jordi Más Pastor (rector de la Serra), Julià Sáez (rector de La Foia).

CAIXA RURAL CREDICOOP

CAIXA RURAL CREDICOOP, S. COOP. DE CRÈDIT

GRUP CREDICOOP

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 160 308
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA